

राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति

२०७८-२०८२

नेपाल सरकार
स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय
स्वास्थ्य सेवा विभाग
इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा
कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा
टेकू, काठमाडौं

राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति

२०७८-२०८२

नेपाल सरकार
स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय
स्वास्थ्य सेवा विभाग
इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा
कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा
टेकू, काठमाडौं

भवानी प्रसाद खापुङ
Bhawani Prasad Khapung

स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्री
Minister for
Health and Population

नेपाल सरकार
Government of Nepal

स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय
Ministry of Health and Population

☎ : ०१-४-२६२५३४
☎ : ०१-४-२६२५३४
फ्याक्स: ०१-४-२६२५६५
Fax: ०१-४-२६२५६५
Website: www.mohip.gov.np

रामशाहपथ, काठमाडौं, नेपाल
Ramshahpath, Kathmandu, Nepal

पत्र संख्या(Ref. No.):

चलानी नं.(Dispatch No.):

मिति(Date): २०७३/०६/२९

शुभ-कामना सन्देश

नेपालमा जनस्वास्थ्य समस्याको रूपमा रहेको कुष्ठरोग, प्रति दश हजार जनसंख्यामा एक भन्दा कम बिरामी पुष्टि भए संगै २०६६ माघ ५ मा राष्ट्रियस्तरमा कुष्ठरोग निवारण भएको घोषणा गरिएको थियो। राष्ट्रिय स्तरमा हालसम्म कुष्ठरोग निवारणकै अवस्थामा रहेता पनि कतिपय जिल्ला तथा प्रदेशमा कुष्ठरोग अभैपनि जनस्वास्थ्य समस्याको रूपमा रहेको छ। नेपालले कुष्ठरोग सम्बन्धि अन्तर्राष्ट्रिय शिर्षस्थ सम्मेलनबाट तयार गरिएको “कुष्ठरोगमुक्त संसार तर्फ” घोषणापत्र २०७० मा समेत प्रतिबद्धता जनाएको छ।

कुष्ठरोग सेवालाई आधारभूत सेवा अन्तर्गत राखी कुष्ठरोग विरुद्धको औषधी सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाबाट निःशुल्क प्रदान गरिदै आएको भएता पनि अन्धविश्वास र अज्ञानताका कारण समयमा नै उपचार नगरेकाले नेपालमा बर्षेनी सयौं व्यक्तिहरु कुष्ठरोगका कारण अपाङ्गता भैरहेको तथ्य हामी सामु विद्यमान छ। यस परिप्रेक्षमा स्वास्थ्य सेवा विभागको इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखाको अगुवाइ र विश्व स्वास्थ्य संगठन लगायतका साभेदारी संस्थाको प्राविधिक सहयोगमा कुष्ठरोगको लागि राष्ट्रिय मार्गचित्र २०७८-२०८७ मा आधारित रहेर कुष्ठरोग मुक्त नेपालको परिकल्पनालाई सार्थक पार्ने उद्देश्यका साथ राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति २०७८-२०८२ तयार गरेकोमा कृतज्ञता व्यक्त गर्न चाहन्छु। साथै यस रणनीति कुष्ठरोग मुक्त नेपालको परिकल्पना साकार गर्न कोशेढुंगा साबित होस भनि हार्दिक शुभकामना दिन चाहन्छु।

अन्त्यमा यस रणनीतिको सफल तथा सार्थक कार्यन्वयनको अपेक्षा राख्दै यस कार्यमा अगुवाइ गर्ने इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा, साभेदार संघ संस्था लगायत सम्पूर्ण सरोकारवालाहरु प्रति हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु।

Bhawani Prasad Khapung

भवानी प्रसाद खापुङ
मन्त्री

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय

म. भवानी प्रसाद खापुङ
मन्त्री

हिराचन्द्र के.सी.
Hira Chandra K.C.

नेपाल सरकार
Government of Nepal

01-4-250991

01-4-250991

फ्याक्स: 01-4-262468

Fax: 01-4-262468

Website: www.mohp.gov.np

स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या राज्यमन्त्री
State Minister for
Health and Population

स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय
Ministry of Health and Population

रामशाहपथ, काठमाडौं, नेपाल
Ramshahpath, Kathmandu, Nepal

पत्र संख्या(Ref. No.):

चलानी नं.(Dispatch No.):

मिति(Date): २०७८-०६-२०

मन्तव्य

नेपालमा बि.स. २०६६ मा प्रति दश हजार जनसंख्यामा एक भन्दा कम कुष्ठरोगका बिरामी भए संगै नेपाल सरकारले राष्ट्रिय स्तरमा कुष्ठरोग निवारण भएको घोषणा गरेको थियो। हाल राष्ट्रिय स्तरमा कुष्ठरोग निवारणकै अवस्थामा रहेता पनि कतिपय जिल्लामा अझै पनि कुष्ठरोगको प्रकोपदर उच्च रहेको तथ्यांक छ। हालपनि कुष्ठरोगका कारण अपांगता हुने व्यक्तिको संख्या बर्षेनी १०० भन्दा माथि रहेको छ। कुष्ठरोगलाई दिगो रूपमा अन्त्य गरि यस रोगका कारण हुने दुषपरीणामहरु लगायत असमर्थता र भेदभावको अन्त्य गर्नु आजको आवश्यकता रहेको छ। कुष्ठरोग मुक्त समाज बनाउने परिकल्पना प्रति नेपाल सरकार सधै प्रतिबद्ध छ। राष्ट्रिय कुष्ठरोग नीति २०७८-२०८२ ले यी उद्देश्य पुरा गर्न मार्ग दर्शन गर्ने छ भन्ने बिश्वास लिएको छ।

यस रणनीतिले सङ्घीय, प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई कुष्ठरोग कार्यक्रमको सम्बन्धमा स्पष्ट मार्गदर्शन प्रदान गर्नेछ भन्ने कुरामा म पूर्ण बिश्वास छु। यो रणनीतिलाई लागू गर्न सरकारी, गैरसरकारी एवम् अन्य सम्बद्ध निकायहरूको दृढ अठोट र सक्रिय सहभागिता आवश्यक छ। कुष्ठरोग नियन्त्रण गरेर निवारणको लक्ष्य हासिल गर्नमा योगदान गर्नु हुने सबै संघ-संस्था र व्यक्तिहरूलाई धन्यवाद दिदै आगामी दिनमा पनि निरन्तर सहयोगको अपेक्षा गरेको छु।

अन्त्यमा कुष्ठरोग मुक्त नेपालको परिकल्पनाका साथ यस राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति २०७८ तयार पार्न संलग्न सम्पूर्णलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु।

माननीय हिरा चन्द्र के.सी.

राज्यमन्त्री, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय

मा. हिराचन्द्र के. सी.

राज्यमन्त्री

नेपाल सरकार

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय

(..... शाखा)

४२६२५५०
४२६२८०२
४२६२७०६
४२६२५३५
४२६२८६२
४२२३५८०

फोन नं.

रामशाहपथ,

काठमाडौं, नेपाल ।

प्राप्त पत्र संख्या :-

पत्र संख्या :-

चलानी नं. :-

मिति :

विषय :-

मन्तव्य

नेपालले वि.स. २०६६ मा जनस्वास्थ्य समस्याको रूपमा रहेको कुष्ठरोगलाई राष्ट्रिय स्तरमा निवारणको घोषणा गरेको थियो । तत् पश्चात कुष्ठरोग कार्यक्रम अन्तर्गत जिल्ला र स्थानीय स्तरमै निवारणको अवस्था हासिल गर्न नेपाल प्रतिबद्ध छ । हाल नेपालमा बर्षेनी करिब ३००० कुष्ठरोगका नयाँ बिरामीहरू थपिने तथ्यांक छ जसमध्येकरिब एक सय हाराहारी व्यक्तिहरूमा कुष्ठरोगका कारण अपांगता भइरहेका छन् ।

कुष्ठरोग मुक्त नेपाल परिकल्पना साकार गर्न समयमै रोग पत्ता लगाई निःशुल्क पूर्ण उपचार, सबै तहमा कुष्ठरोगको पहुँच बढाई गुणस्तरिय सेवा प्रदान गर्ने, समुदायमा कुष्ठरोग बारेमा जनचेतना सहित कुष्ठप्रभावित प्रति हुने भेदभावको अन्त्य र समावेशीकरणलाई सशक्त बनाई राज्यको स्वामित्व, समन्वय र साझेदारीलाई सुदृढिकरण गरि कुष्ठरोग अन्त्य आजको आवश्यकता हो । कुष्ठरोग नियन्त्रणमा हालसम्म प्राप्त गरेका उपलब्धिहरूलाई कायम राख्दै रोगको उच्च प्रकोपदर रहको स्थानीय तह र जिल्लाहरूमा ध्यान केन्द्रित गर्दै रोगभार घटाएर शुन्यमा पुऱ्याउनु पर्ने देखिन्छ । यस राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति २०७८ ले उक्त उद्देश्य हासिल गर्न मार्गचित्र हुनेछ भन्ने विश्वास लिएको छु ।

अन्त्यमा यस रणनीतिको सफल तथा सार्थक कार्यन्वयनको अपेक्षा राख्दै यस कार्यमा अगुवाई गर्ने इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा, साझेदारी संस्था लगायत सम्पूर्ण सरोकारवालाहरू प्रति हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै यस रणनीति कुष्ठरोग मुक्त नेपालको परिकल्पना साकार गर्न कोशेढुंगा साबित होस भनि हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

डा. रोशन पोखरेल

सचिव

पत्र संख्या:-

चलानी नम्बर:-

नेपाल सरकार
स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय
स्वास्थ्य सेवा विभाग

नेपाल सरकार
स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय
स्वास्थ्य सेवा विभाग
टेकु, काठमाडौं

महाशाखा

४-२६१७१२
४-२६१४३६
फ्याक्स: ४-२६२२६८

पचली, टेकु
काठमाडौं, नेपाल ।

मन्तव्य

कुष्ठरोग सुक्ष्म किटाणुबाट लाग्ने एक प्रकारको सरुवा रोग हो । समयमा नै पहिचान गरि उपचार गरे यो रोग पूर्णतया निको भई यसबाट हुनसक्ने जटिलता र अपांगता हुनबाट बच्न सकिन्छ । नेपालमा बि.स. २०६६ मा प्रति दश हजार जनसंख्यामा एक भन्दा कम कुष्ठरोगका बिरामी भएसंगै राष्ट्रिय स्तरमा कुष्ठरोग निवारण भएको घोषणा गरिएको भएतापनि तथ्यांक अनुसार हाल बर्षेनी करिब ३००० कुष्ठरोगका नयाँ बिरामीहरु थपिने गरेका छन् । सामाजिक अन्धविश्वास र अज्ञानताका कारण समयमा नै उपचार नगरेका कारण नेपालमा बर्षेनी सयौं व्यक्तिहरु कुष्ठरोगका कारण अपाङ्गता भई रहेका छन । साथै नेपालमा अझै पनि बर्षेनी करिब एक सयको हाराहारीमा १५ बर्ष मुनिका बालबालिकामा समेत यो रोगको संक्रमण पुष्टि भई रहेको छ । कुष्ठरोगलाई दिगो रुपमा अन्त्य गरि यस रोगका कारण हुने दुष्परीणाम लगायत असमर्थता र भेदभावको अन्त्य गर्नु आजको आवश्यकता रहेको छ । यसका लागि समयमानै रोग पत्ता लगाई निःशुल्क पूर्ण उपचार, सबै तहमा कुष्ठरोग सेवाको पहुँच बढाई गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्ने, समुदायमा कुष्ठरोग बारेमा जनचेतना सहित कुष्ठ प्रभावित प्रति हुने भेदभावको अन्त्य र समावेशीकरणलाई सशक्त बनाई राज्यको स्वामित्व, समन्वय र साझेदारीलाई सुदृढिकरण गरि कुष्ठरोग अन्त्य गर्न यस राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति २०७८ सफल र प्रभावकारी हुनेछ भन्ने विश्वास लिएको छु ।

यस रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बिचको समन्वय, सहकार्य र साझेदारी साथै सहयोगी संस्थाहरु र समुदायको भूमिका समेत उत्तिकै महत्वपूर्ण हुन्छ । नेपालमा कुष्ठरोग निवारण गर्दै कुष्ठरोग मुक्त राष्ट्रको परिकल्पना हासिल गर्नमा यस रणनीतिले महत्वपूर्ण दिशानिर्देश गर्नेछ भन्ने आशा लिएको छु । रणनीति निर्माण गर्ने क्रममा मुख्य भूमिका निर्बाह गर्नु हुने इपिडेमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखाका निर्देशक डा. चुमनलाल दास लगायत महाशाखा, शाखा र सम्बन्धित सबैलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

डा. दिपेन्द्र रमण सिंह
महानिर्देशक

नेपाल सरकार

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय

स्वास्थ्य सेवा विभाग

नेपाल सरकार
स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय
स्वास्थ्य सेवा विभाग
टेकु, काठमाडौं
मन्तव्य

४-२६१७१२

४-२६१४३६

फ्याक्स: ४-२६२२६८

पचली, टेकु

काठमाडौं, नेपाल ।

पत्र संख्या:-

चलानी नम्बर:-

नेपालमा जनस्वास्थ्य समस्याको रूपमा रहेको कुष्ठरोगलाई बि.स. २०६६ माघ ५ गते तदनुसार १९ जनवरी, २०१० मा राष्ट्रियस्तरमा निवारण भएको घोषणा गरिएता पनि कतिपय जिल्ला तथा स्थानीय तहमा अभै पनि जनस्वास्थ्य समस्याको रूपमा रहिरहेको छ । हाल कुष्ठरोगलाई जिल्ला तथा स्थानीय तह स्तरमा निवारण गरि सन् २०३० सम्ममा कुष्ठरोग मुक्त बनाउने लक्ष्य नेपालले लिएको छ ।

इपिडिमियोलोजी र रोग नियन्त्रण महाशाखा/कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखाले विश्व स्वास्थ्य संगठन, शून्य कुष्ठरोगका लागि विश्वव्यापी साभेदारी (GPZL) र अन्य अन्तर्राष्ट्रिय एवम् स्थानीय साभेदारहरूको सहयोगमा सन् २०१९ मा राष्ट्रिय कुष्ठरोग कार्यक्रम तथा शून्य कुष्ठरोग परिकल्पना मार्गचित्रको गहन समीक्षा भएको थियो । राष्ट्रिय कुष्ठरोग कार्यक्रमको विस्तृत समीक्षाबाट प्राप्त निष्कर्षको आधारमा तयार गरिएको कुष्ठरोगको लागि राष्ट्रिय मार्गचित्र २०७८-२०८७ र विश्व स्वास्थ्य संगठनको सन् २०२१ को “Towards Zero Leprosy: Global Leprosy (Hansen’s disease) Strategy 2021-2030” एवम् कुष्ठरोगको निदान, उपचार र रोकथाम सम्बन्धी विश्व स्वास्थ्य संगठनका अन्य निर्देशिकाहरूलाई मुख्य आधार बनाएर राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति २०७८-२०८२ तर्जुमा गरिएको छ । कुष्ठरोग नियन्त्रणमा हालसम्म प्राप्त गरेका उपलब्धिहरूलाई कायम राख्दै रोगभार घटाएर शून्यमा पुऱ्याउन रोगको उच्च प्रकोपदर रहको स्थानीय तह र जिल्लाहरूमा यसले ध्यान केन्द्रित गर्नेछ ।

अन्त्यमा, यस रणनीति तर्जुमा गर्न स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालयबाट प्राप्त मार्गदर्शन, स्वास्थ्य सेवा विभागका महानिर्देशक ज्युको निर्देशनका लागि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यो दस्तावेज तर्जुमा गर्ने सन्दर्भमा कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा शाखाका सहकर्मीसाथीहरू तथा प्राविधिक सहयोग र समन्वयका लागि विश्व स्वास्थ्य संगठन, कुष्ठरोगका लागि विश्वव्यापी साभेदारी (GPZL) लगायत अन्य विकास साभेदार निकायहरू सबैलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

डा. चुमन लाल दास
निर्देशक

नेपाल सरकार

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय

स्वास्थ्य सेवा विभाग

४-२६१७१२

४-२६१४३६

फ्याक्स: ४-२६२२६८

नेपाल सरकार
स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय
स्वास्थ्य सेवा विभाग
टेकु, काठमाडौं

पचली, टेकु

काठमाडौं, नेपाल ।

पत्र संख्या:-

चलानी नम्बर:-

मन्तव्य

कुष्ठरोग सुक्ष्म किटाणुबाट लाग्ने सरुवा रोग हो । शुरूमा नै पहिचान गरेर तत्काल उपचार गरेमा यो निको हुन्छ र यसबाट हुने अपाङ्गतालाई पनि रोक्न सकिन्छ । शिघ्र पहिचान, उपचार र जटिलता व्यवस्थापन नेपालमा कुष्ठरोग कार्यक्रमको प्राथमिकतामा रहेता पनि विभिन्न कारणले हालपनि करिब ५% कुष्ठरोगका बिरामीहरूमा असमर्थता हुने, अङ्गभङ्ग हुने जस्ता जटिलताहरू देखा परिरहेका छन् । सामाजिक भेदभावका कारणले बिरामीले आफ्नो रोगको बारेमा घर परिवार, समुदायमा खुलेर नबताउने र उपचारमा ढिलाई हुने कारणले गर्दा अझैपनि हाम्रो समाजमा कुष्ठरोग एक व्यक्तिबाट अर्कोमा संक्रमण दर निरन्तर रहेको छ ।

नेपालमा जनस्वास्थ्य समस्याको रूपमा रहेको कुष्ठरोगलाई बि.स. २०६६ माघ ५ गते तदनुसार १९ जनवरी २०१० मा राष्ट्रियस्तरमा निवारण भएको घोषणा गरिएता पनि कतिपय जिल्ला तथा स्थानीय तहमा अझै पनि जनस्वास्थ्य समस्याको रूपमा रहिरहेको छ । हाल कुष्ठरोगलाई जिल्ला तथा स्थानीय स्तरमा निवारण गरि सन् २०३० सम्ममा नेपालले कुष्ठरोग मुक्त बनाउने लक्ष्य नेपालले लिएको छ ।

उपरोक्त लक्ष्य प्राप्तीका लागि मार्गचित्र सहित कुष्ठरोग कार्यक्रमको आगामी पाँच वर्षको राष्ट्रिय रणनीतिको रूपमा यो दस्तावेज तर्जुमा गरिएको हो । यो रणनीतिले सङ्घीय, प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई कुष्ठरोग कार्यक्रमको सम्बन्धमा स्पष्ट मार्गदर्शन प्रदान गर्नेछ भन्ने कुरामा म पूर्ण विश्वत छु । यो रणनीतिलाई लागू गर्न सरकारी, गैरसरकारी एवम् अन्य सम्बद्ध निकायहरूको दृढ अठोट र सक्रिय सहभागिता आवश्यक छ । कुष्ठरोग नियन्त्रण गरेर निवारणको लक्ष्य हासिल गर्नमा योगदान गर्नु हुने सबै संघ-संस्था र व्यक्तिहरूको सहयोग आगामी दिनमा पनि निरन्तर हुनेछ भन्ने अपेक्षा गरेको छु ।

अन्त्यमा, यस रणनीति तर्जुमा गर्नमा स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालयबाट प्राप्त मार्गदर्शन, स्वास्थ्य सेवा विभागका महानिर्देशक ज्युको निर्देशन र इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखाका निर्देशक ज्यु बाट भएको सहजीकरण एवम् समन्वयका लागि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यो दस्तावेज तर्जुमा गर्ने सन्दर्भमा यस शाखाका सहकर्मीसाथीहरू तथा प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउने विश्व स्वास्थ्य संगठन, शून्य कुष्ठरोगका लागि विश्वव्यापी साभेदारी (GPZL) लगायत अन्य विकास साभेदार निकायहरू सबैलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

डा.प्रशान्त नापित

प्रमुख, कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा

विषयसूची

सारसंक्षेप

१. परिचय	१
नेपालमा कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रमको विकास	१
राष्ट्रिय कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	२
कुष्ठरोगको वर्तमान अवस्था	३
राष्ट्रिय कुष्ठरोग कार्यक्रमको गहन समीक्षा तथा शून्य कुष्ठरोग मार्गचित्र	४
२. राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति २०७८-२०८२	७
लक्ष्य (Goal)	७
परिलक्ष्यहरू (Targets)	७
उद्देश्यहरू	९
रणनीतिक खम्बाहरू	९
रणनीतिक अनुसन्धान कार्यसूची	११
वर्गीकरणका मापदण्डहरू	१२
रणनीतिक उद्देश्यहरू	१३
रणनीतिक कार्यहरू	१५
विभिन्न तहको भूमिका तथा जिम्मेवारीहरू	१६
३. अनुगमन समीक्षा तथा मूल्याङ्कन	१७
प्रगतिको मापन	१७
४. राष्ट्रिय कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रमको पञ्चवर्षीय कार्ययोजना २०७८-२०८२	२१
अनुसूचीहरू	४६

सारसंक्षेप

नेपालले सन् २०१० मा जनस्वास्थ्य समस्याको रूपमा रहेको कुष्ठरोगलाई राष्ट्रिय स्तरमा निवारणको घोषणा गरेको थियो । त्यसपछि पनि राष्ट्रिय कुष्ठरोग कार्यक्रमअन्तर्गत जिल्ला र स्थानीय स्तरमै निवारणको अवस्था हासिल गर्न नेपाल प्रतिबद्ध छ । आर्थिक वर्ष २०७७/२०७८ मा कुष्ठरोगका कुल २१७३ नयाँ बिरामी फेला परेका थिए र तिनीहरूलाई बहुऔषधि उपचार (एमडीटी) पद्धतिबाट उपचार गरियो । सो वर्षमा कुष्ठरोग प्रकोप दर (प्रिभेलेन्स रेट) प्रति दशहजार जनसङ्ख्यामा ०.७३ थियो । निदानको क्रममा असमर्थता श्रेणी २ भएका ९५ नयाँ केसहरू पाइएका थिए, जसमध्ये एकजना १५ वर्ष मुनिका बालबालिका थिए । नयाँ बिरामीमध्ये सोही अवधिमा पन्ध्र वर्ष मुनिका बालबालिका १०१ जना तथा ७९५ महिला बिरामी पाइयो । मधेश प्रदेशमा सबैभन्दा धेरै नयाँ केस भेटियो भने गण्डकी प्रदेशमा सबैभन्दा थोरै केस रहेको थियो । अझै पनि २ वटा प्रदेश र ११ जिल्लामा कुष्ठरोगको प्रकोप दर प्रति दशहजार जनसङ्ख्यामा १ जनाभन्दा माथि रहेको छ ।

अघिल्लो राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति (२०७३-२०७७) जिल्ला तहबाट कुष्ठरोगलाई जनस्वास्थ्य समस्याबाट निवारण गर्न र कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्तिहरूको सामाजिक समावेशीकरण गर्ने र कुष्ठरोगको गुणस्तरीय सेवाहरूलाई दिगो बनाउनमा केन्द्रित थियो ।

इपिडिमियोलोजी र रोग नियन्त्रण महाशाखा/कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखाले विश्व स्वास्थ्य संगठन, शून्य कुष्ठरोगका लागि विश्वव्यापी साभेदारी (GPZL) र अन्य अन्तर्राष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय साभेदारहरूको सहयोगमा सन् २०१९ मा राष्ट्रिय कुष्ठरोग कार्यक्रम तथा शून्य कुष्ठरोग परिकल्पना मार्गचित्रको गहन समीक्षा गरेको थियो । यस समीक्षाले राष्ट्रिय कार्यक्रममा रहेका सबल पक्ष, चुनौती, सीमितता र कमीहरू उजागर गर्‍यो । समीक्षाले कुष्ठरोग राष्ट्रिय रणनीति (२०७३-२०७७) अन्तर्गतका सबै पक्ष लागू नभएको र यसका उद्देश्य एवम् परिलक्ष्यहरू पूर्ण रूपमा हासिल हुन नसकेको देखायो । कुष्ठरोग मुक्त नेपाल र जिल्ला तथा स्थानीय तह स्तरमा कुष्ठरोग निवारण गर्ने दृष्टिकोणका साथ शून्य कुष्ठरोगका लागि राष्ट्रिय मार्गचित्र (२०७८-२०८७) तयार गरियो । यस मार्गचित्रका परिलक्ष्य र कोसेदुङ्गाहरूलाई हासिल गर्न सन् २०७८ मा राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति (२०७८-२०८२) विकास गरिएको छ ।

राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति (२०७८-२०८२) ले विशेषगरी केस पहिचान गर्ने र सम्पर्कमा आएका व्यक्तिको खोजी गर्ने लगायतका गतिविधिलाई सुदृढ बनाएर कुष्ठरोगको फैलावट रोकथाम गर्ने प्रयासलाई सम्बोधन गर्नेछ । कुष्ठरोगका विभिन्न सूचकका आधारमा जिल्ला र स्थानीय तहलाई कुष्ठरोगको उच्च, मध्यम र न्यून भार भएका स्थानको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ । पहिचान गरिएका जिल्ला/स्थानीय तहले स्वीकृत राष्ट्रिय रणनीतिक योजनालाई विचार गर्दै विशेष कार्यान्वयन योजना तयार गर्नेछन् । यी रणनीतिक उद्देश्यहरू हासिल गर्नका लागि यी प्रमुख क्षेत्रहरूमा उचित ध्यान दिइनेछ: (क) सेवा प्रवाह र प्रेषण प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने, (ख) जिल्ला तथा स्थानीय स्तरमा कार्यरत कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि र दूरपरामर्श सेवा लगायतका सेवा प्रवाहलाई सहयोग गर्ने स्वास्थ्य प्रणालीलाई बलियो बनाउने, (ग) कुष्ठरोग निवारणका प्रयासमा समुदायको सहभागितालाई प्रवर्द्धन गर्ने र (घ) नवप्रवर्तनमा जोड दिने ।

यस राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति (२०७८-२०८२) सरकार, साभेदार र कुष्ठरोगबाट प्रभावित मानिसहरूसहितका सबै सरोकारवालाहरूलाई कुष्ठरोगमुक्त नेपालतर्फ अघि बढ्न सहयोग गर्ने मार्गदर्शनको रूपमा रहनेछ ।

कुष्ठरोग माइकोब्याक्टेरियम लेप्रे नामक सुक्ष्म किटाणुबाट हुने संक्रामक रोग हो। यसलाई हेनसेन्स रोग (Hansens's Disease) पनि भनिन्छ। यो रोग उपचार सुरु नगरेका कुष्ठरोगका विरामीबाट मुख्यतया: श्वासप्रश्वासको माध्यमबाट नाक र मुखबाट निस्कने च्यालका छिटाबाट एक व्यक्तिबाट अर्को व्यक्तिमा सर्दछ। यो रोगले मुख्यतया: छात्राला र सतहको स्नायु (पेरिफेरल नर्भ्स) मा असर गर्छ। यो निको हुने रोग हो। सुरुमै यो रोगको पहिचान गरी छिटो र पूर्ण रूपमा उपचार गरिएमा यसबाट हुने अपाङ्गतालाई समेत रोक्न सकिन्छ।

नेपालमा कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रमको विकास

तालिका १.१ : कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रमको विकास

वर्ष (वि.सं.)	वर्ष (सन्)	मुख्य क्रियाकलाप
२०१६	१९६०	■ कुष्ठरोगको सर्वेक्षण (नेपाल सरकारले विश्व स्वास्थ्य संगठनसँग सहकार्यमा)।
२०२२	१९६६	■ ड्याप्सोन मोनोथेरापी उपचार पद्धति सुरु गरी कुष्ठरोग नियन्त्रणको लागि पाइलट प्रोजेक्टको सुरुवात।
२०३९	१९८२	■ केही स्थान र अस्पतालहरूमा बहुऔषधीय उपचार पद्धति लागु।
२०४४	१९८७	■ कुष्ठरोग सेवाललाई एकीकृत स्वास्थ्य सेवा प्रणालीमा समायोजन।
२०४७	१९९१	■ सन् २००९ सम्ममा कुष्ठरोग निवारण गर्ने राष्ट्रिय लक्ष्य निर्धारण।
२०५१	१९९५	■ हरेक जिल्ला (स्वास्थ्य कार्यालय) र क्षेत्र (स्वास्थ्य निर्देशनालय)मा सम्पर्क व्यक्ति (टीबी तथा कुष्ठरोग प्राविधिक सहायक (डि.टि.एल.ए./आर.टि.एल.ए.) नियुक्ति।
२०५३	१९९६	■ कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रमको मूल्याङ्कन। ■ सबै ७५ वटै जिल्लाहरूमा बहुऔषधीय उपचार पद्धतिको विस्तार।
२०५६/५७ २०५८/५९	१९९९/२००० २००१/२००२	■ सक्रिय खोजपडताल विधीबाट कुष्ठरोगका विरामी पत्ता लगाई ती विरामीको उपचार सुरु गर्ने कार्यलाई व्यापकता दिई कुष्ठरोग निवारण राष्ट्रिय अभियान सञ्चालन।

२०६४/६५	२००८	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग निवारणको लक्ष्य हासिल गर्न सघन रूपमा वृहत क्रियाकलापहरू सञ्चालन : नयाँ विरामी पत्ता लगाउने र उपचार सुरु गर्ने, पत्ता लागेका विरामीको सम्पर्कमा आएका व्यक्तिहरूको परीक्षण गर्ने, पुराना विरामीहरूको उपचारको निरन्तरताको अनुगमन गर्ने ।
२०६६	२०१०	<ul style="list-style-type: none"> राष्ट्रियस्तरमा कुष्ठरोग निवारण भएको घोषणा (२०६६ माघ ०५ गते, तदनुसार १९ जनवर २०१०) ।
२०६७	२०११	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग निवारणको अवस्थालाई दीगोपना राख्न राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति २०११-२०१५ (२०६८/६९- २०७२/७३) लागू ।
२०६८	२०१३	<ul style="list-style-type: none"> २४-२६ जुलाई २०१३ मा थाइल्याण्डको बैंककमा सम्पन्न अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलनमा नेपाल सरकारले "Towards a Leposy-Free World" विषयक बैंकक घोषणा पत्रमा हस्ताक्षर गरी नेपालको प्रतिवद्धता व्यक्त ।
२०६८	२०१२/२०१३	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग कार्यक्रमको राष्ट्रिय कार्य सञ्चालन निर्देशिका परिमार्जन "कुष्ठरोग कार्यक्रमको राष्ट्रिय कार्य सञ्चालन निर्देशिका २०७० (२०१३)"
२०७०/७१	२०१३/२०१४	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग राष्ट्रिय रणनीति २०११-२०१५ (२०६८/६९- २०७२/७३) कार्यान्वयनको मध्यावधि मूल्याङ्कन ।
२०७१/७२	२०१७	<ul style="list-style-type: none"> राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति २०७३-२०७७ (सन् २०१६-२०२०) लागू । कुष्ठरोग कार्यक्रमको राष्ट्रिय सञ्चालन निर्देशिका पुनरावलोकन- "कुष्ठरोग कार्यक्रमको राष्ट्रिय कार्य सञ्चालन निर्देशिका २०७५ (२०१८) ।
२०७७	२०१९	<ul style="list-style-type: none"> राष्ट्रिय कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रमको गहन समीक्षा ।
२०७८	२०२१	<ul style="list-style-type: none"> शून्य कुष्ठरोगका लागि राष्ट्रिय मार्गचित्र २०७८-२०८७ (२०२१-२०३०) लागू ।
२०७८	२०२१	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग राष्ट्रिय रणनीति २०२१-२०२५ (२०७८-२०८२) लागू ।

राष्ट्रिय कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम

राष्ट्रियस्तरमा स्वास्थ्य सेवासम्बन्धी ऐन, नियम, नीति र योजना तर्जुमा गर्ने प्रदेश तथा स्थानीय तहमा सहजीकरण गर्ने, अनुगमन गर्ने र समन्वय गर्ने जिम्मेवारी संङ्घीय तहको स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालयको हो । यस मन्त्रालय अन्तर्गतका तीनवटा विभागहरूमध्ये स्वास्थ्य सेवा विभागको जिम्मेवारी रोकथामक, प्रवर्द्धनात्मक, उपचारात्मक र पुनर्स्थापनात्मक स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका कार्यहरू रहेका छन् । स्वास्थ्य सेवा विभाग अन्तर्गत इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा रहेको छ । यस महाशाखा अन्तर्गत कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा रहेको छ । यो शाखा नै राष्ट्रिय कुष्ठरोग

नियन्त्रण कार्यक्रमको लागि जिम्मेवार रहेको छ। कुष्ठरोग सेवा आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरूमा पर्दछ। यो कार्यक्रम सम्बन्धी तालिमवारे राष्ट्रिय स्वास्थ्य तालिम केन्द्रबाट, औषधी, उपकरण एवम् अन्य सामग्रीको लागि व्यवस्थापन महाशाखा अन्तर्गतको आपूर्ति व्यवस्था शाखाबाट, प्रचार-प्रसार तथा सूचनावारे राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा सञ्चार केन्द्रबाट र अभिलेख तथा प्रतिवेदनवारे व्यवस्थापन महाशाखाको एकीकृत स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना शाखाबाट सम्पादन हुन्छ।

कुष्ठरोगको वर्तमान अवस्था

नेपाल सरकारको नेतृत्वमा कुष्ठरोगसम्बन्धी सरोकारवालाहरूको अथक प्रयास स्वरूप नेपालले कुष्ठरोग निवारणको लक्ष्य हासिल गर्न सक्षम भएका छ र २०६६ साल माघ ०५ गते नेपालले कुष्ठरोगलाई राष्ट्रिय स्तरमा जनस्वास्थ्य समस्याबाट निवारण भएको घोषणा गर्‍यो। यो उपलब्धीलाई कायम राख्दै हामी सन् २०३० सम्ममा विश्वलाई नै कुष्ठरोग मुक्त बनाउने विश्वव्यापी लक्ष्य हासिल गर्ने तर्फ उन्मुख छौं।

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को तथ्याङ्क विश्लेषण गर्दा कुष्ठरोगको प्रकोप दर राष्ट्रिय तहमा ०.७३ जना प्रति १० हजार जनसंख्यामा रहेको छ। तर जिल्ला तहको प्रकोप दर हेर्दा ७७ जिल्लाहरूमध्ये ११ जिल्लामा १ भन्दा माथि रहेको छ भने ५५ जिल्लामा १ भन्दा कम रहेको छ र ११ जिल्लामा कुष्ठरोगको कुनै पनि विरामी रहेको छैन।

तालिका १.१ नेपालमा पत्ता लागेका कुष्ठरोगको प्रवृत्ति (२०६६/६७ देखि २०७७/७८ सम्मको स्थिति)

क्र.स.	आ.ब.	प्रति १० हजार जनसंख्यामा (वर्षको अन्त्यमा उपचारमा रहेको विरामी प्रकोप दर)	प्रति १ लाख जनसंख्यामा पत्ता लागेका नयाँ विरामी दर
१	२०६६/६७	०.७७	११.५
२	२०६७/६८	०.७९	११.२
३	२०६८/६९	०.८५	१२.२
४	२०६९/७०	०.८२	११.९
५	२०७०/७१	०.८३	११.८
६	२०७१/७२	०.८९	११.०
७	२०७२/७३	०.८९	११.७
८	२०७३/७४	०.९२	११.२
१०	२०७४/७५	०.९९	११.२
११	२०७५/७६	०.९९	११.२
१२	२०७६/७७	०.६९	६.२
१३	२०७७/७८	०.७३	७.२

तालिका १.२: आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा कुष्ठरोगको प्रदेशगत प्रकोप दर

प्रदेश	प्रति दशहजार जनसङ्ख्यामा प्रकोप दरको स्थिति
प्रदेश १	०.७१
मधेश प्रदेश	१.०६
वाग्मती प्रदेश	०.३८
गण्डकी प्रदेश	०.३८
लुम्बिनी प्रदेश	१.०३
कर्णाली प्रदेश	०.४२
सुदूरपश्चिम प्रदेश	०.७५
राष्ट्रिय	०.७३

राष्ट्रिय कुष्ठरोग कार्यक्रमको गहन समीक्षा तथा शून्य कुष्ठरोग मार्गचित्र

नेपालले सन् २०२० सम्ममा सबै जिल्लामा कुष्ठरोग निवारण गर्ने लक्ष्य राखेर राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति २०७३-२०७७ (२०१६-२०२०) तयार गरी लागू गरेको थियो। राष्ट्रियस्तरमा कुष्ठरोग निवारण भएको घोषणा गरेपछि औसतमा कुष्ठरोग निवारणको स्थिति २०१० देखि २०१९ सम्म कायम रहेको छ तर यो रोगको प्रकोप दर प्रति दश हजार जनसङ्ख्यामा १ भन्दा कम विरामी भएता पनि क्रमशः बृद्धि हुँदै ०.७७ बाट ०.९९ मा पुगेको देखिन्छ। यसै सन्दर्भमा कुष्ठरोगको राष्ट्रिय रणनीति २०७३-२०७७ (२०१६-२०२०) को कार्यान्वयन स्थितिको विस्तृत समीक्षालाई मध्यनजर गरी नेपालमा कुष्ठरोगलाई शून्य बनाउन मध्यम तथा दीर्घकालिन मार्गचित्र (Roadmap) तर्जुमा गरियो। यसको लागि मधेश प्रदेश, बागमती प्रदेश र सुदूरपश्चिम प्रदेश छनौट गरी प्रत्येक प्रदेशको २-२ जिल्लास्थित स्वास्थ्य कार्यालय र कुष्ठरोग प्रभावित समुदायमा समीक्षा गरेर नेपालमा कुष्ठरोग शून्य बनाउने मार्गचित्रको अवधारणा विकास गरिएको थियो। यस क्रममा साभेदार संस्थाहरूसँग समेत गहन छलफल गरिएको थियो।

कार्यक्रम समीक्षाको क्रममा पहिचान गरिएका सबल पक्षहरूमा कुष्ठरोग नियन्त्रण हुनुमा उच्चस्तरीय राजनीतिक प्रतिबद्धता, प्रदेश एवम् स्थानीय तहका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूको सक्रिय सहभागिता र दृढ प्रतिबद्धता, स्वास्थ्य संस्था तहमा कुष्ठरोगसम्बन्धी सेवाहरूको एकीकरण गर्नु, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्याकेजमा कुष्ठरोग सम्बन्धी सेवालालाई समावेश गर्नु, सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूमा बहुऔषधि उपचार पद्धतिको लागि आवश्यक औषधीहरू उपलब्ध हुनु र साभेदार एवम् अन्य सेवा प्रदायकहरूसँग सुदृढ समन्वय हुनु रहेका छन्।

समस्या र चुनौतीहरूमा सबै तहमा सीमित जनशक्ति हनु, उपलब्ध जनशक्तिमा पर्याप्त विशेषज्ञ ज्ञान नहुनु, सङ्घीय प्रणालीको प्रारम्भिक अवस्था भएको कारणले स्थानीय तहमा खटिएका स्वास्थ्यकर्मीको भूमिका स्पष्ट नहुनु र नियुक्त भएका नयाँ स्वास्थ्यकर्मीहरूमा कुष्ठरोग नियन्त्रण सम्बन्धी पर्याप्त ज्ञान र अनुभव

नहुनु रहेको छ । साथै पर्याप्त वित्तीय स्रोतहरू नहुँदा अधिकांश जिल्लाहरूमा कार्यक्रम कार्यान्वयनमा समेत प्रभाव परेको देखिन्छ । यसबाट विशेषगरी निगरानी, अनुगमन र सुपरिवेक्षण, क्षमता अभिवृद्धि र औषधि आपूर्तिमा समस्या पर्न गयो । यसका अतिरिक्त, जिल्ला तहबाट कुष्ठरोगका गतिविधिहरू कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख जिम्मेवारीको रूपमा रहने जिल्ला क्षयरोग/कुष्ठरोग अधिकृत पदहरू खारेजीले सेवाको गुणस्तरमा अनिश्चितता उत्पन्न भयो भने सरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरूमा कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्तिहरूको लागि प्रतिक्रियात्मक असर व्यवस्थापन र अपाङ्गता हेरचाहसम्बन्धी सेवाहरूको अभावले ती सेवाहरू गैरसरकारी संस्थाहरूबाट सञ्चालित अस्पतालहरूमा निर्भर हुनपर्ने अवस्था समेत रहेको पाइयो ।

माथि उल्लेखित समस्या र चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गर्न निम्नानुसार क्रियाकलापहरू सिफारिस गरिएको थियो :

- प्रादेशिक र स्थानीय तहमा स्वामित्व अभिवृद्धि गर्न बहस पैरवी गर्ने,
- निगरानी प्रणालीमा सुधार ल्याउन उपचारमा रहेको विरामीहरूको स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाबाट नियमित निगरानी गर्ने,
- सक्रिय विधिबाट विरामी पत्ता लगाउने कार्यलाई तीव्रता दिने,
- सामुदायिक चेतना अभिवृद्धि गरी लान्छना/विभेदलाई न्यून गर्न सूचना, शिक्षा र सञ्चारसम्बन्धी गतिविधिहरू कार्यान्वयनलाई निरन्तरता दिने,
- कुष्ठरोगका विरामीको सम्पर्कमा आएका व्यक्तिहरूको परीक्षण गरी तिनीहरूलाई केमोप्रोफिलेक्सिस उपचार गर्ने,
- स्थानीय तहमा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई कुष्ठरोगसम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
- रोगको भारअनुसार स्थानीय स्तरमा बजेटको पर्याप्त विनियोजन र वितरण सुनिश्चित गर्ने,
- थप आर्थिक स्रोतको लागि विकास साभेदार संस्थाको खोजी गर्ने,
- कुष्ठरोगको उपचारका लागि औषधी एवम् अपाङ्गता उपचार सेवाका औषधि तथा सामग्रीको उपलब्धता सुनिश्चित गर्न आपूर्ति व्यवस्थापनलाई सुदृढ गर्ने,
- सरकारी र गैरसरकारी संस्थाहरूद्वारा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरूमा वृहत अपाङ्गता उपचार सेवाको पहुँच र क्षेत्र विस्तार गर्ने,
- जोखिम स्थानहरूमा सक्रिय विधिबाट विरामीको खोजपड्ताल गर्ने ।

उपरोक्त आधारमा कुष्ठरोग मुक्त नेपाल अभियान सफल पार्न कुष्ठरोगको फैलावटलाई रोक्ने लक्ष्य निर्धारण गरी शून्य कुष्ठरोगका लागि राष्ट्रिय मार्गचित्र २०७८-२०८७ (२०२१-२०३०) तयार गरिएको छ । शून्य कुष्ठरोग नेपालका लागि राष्ट्रिय मार्गचित्रका परिलक्ष्य एवम् कोशेढुङ्गाहरू अनुसूची १ मा दिइएको छ । सोही बमोजिम राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति २०७८-२०८२ (२०२१-२०२५) तयार गरिएको हो । यो रणनीतिमा बिगतको रणनीतिका उद्देश्यहरू सहित क्लिनिकल केश व्यवस्थापन र प्रेषण प्रणालीलाई सुदृढीकरण गर्ने, सिमावर्ती क्षेत्रका विरामीहरूको व्यवस्थापन गर्न छिमेकी मुलुक (विशेषगरी भारत)सँग समन्वय गर्ने, अनुसन्धान र नवप्रबतनलाई प्रबर्धन गर्ने उद्देश्यहरू थप गरिएका छन् । बिगतको रणनीतिमा

३ खम्बे आधारलाई विशेष महत्व दिइएकोमा हाल एकीकृत रूपमा सक्रिय विधिबाट कुष्ठरोगका विरामी पहिचान गर्नुका साथै कुष्ठरोग रोकथाम गर्ने कार्यलाई विस्तार गर्ने तत्वलाई महत्व दिइएको छ। यो पाँच वर्षे रणनीतिले १५ वर्ष मुनिका नयाँ विरामीको दरलाई शून्य बनाउने, स्थानीय तहस्तरमा कुष्ठरोगको प्रकोप दर शून्य गरेर स्थानीय तहस्तरमा निवारण गर्ने, विभेदपूर्ण कानून शून्य बनाउने, रोकथाममुलक केमोप्रोफाईलेक्सिस सेवालाई विस्तार गर्ने, सम्पर्क परिक्षण बढाउने लक्षहरूलाई महत्व दिदै अनुसन्धान र नव प्रवर्तनलाई रणनीतिको महत्वपूर्ण आधारको रूपमा पहिचान गरी कुष्ठरोग सम्बन्धि आगामी ५ वर्षभित्र प्राथमिकतामा परेका रणनीतिक अनुसन्धानको कार्यसूची समेत पहिचान गरेको छ। बिगतको रणनीतिमा जिल्लालाई मात्र नयाँ विरामीको संख्याको आधारमा ४ तहमा बर्गिकरण गरिएकोमा हालको रणनीतिले बर्गिकरणको मापदण्डमा नयाँ पहिचान भएको विरामीको संख्या सहित अन्य आधारहरू: नयाँ विरामी दर (प्रति लाख), नयाँ विरामी मध्ये बालबालिकाको अनुपात, नयाँ विरामी मध्ये असमर्थता श्रेणी २ भएका विरामीको अनुपात र १५ वर्ष मुनिका नयाँ विरामी मध्ये असमर्थता श्रेणी २ भएका ती विरामीको अनुपात थप गरी जिल्ला तथा स्थानीय तहलाई उच्च भार, मध्यम भार र न्यून भार गरी ३ तहमा बर्गिकरण गरिएको छ। साथै बर्गीकरणको आधारमा कुन तहको भार भएकोमा कस्तो कार्य संचालन गर्ने भन्ने समेत स्पष्ट खाका पहिचान गरेको छ। हालको रणनीतिमा महामारी तथा अन्य दैवीप्रकोपको समयमा समेत बिना अवरोध सेवा संचालन गर्ने, प्रत्येक रणनीतिक खम्बामा आधारित अनुगमन र मुल्यांकनको खाका तर्जुमा गरिएको, २०७६ लाई आधार मानेर High Level Impact सूचकको २०२५ सम्मको milestone तोकिएको छ साथै २०२५ सम्मको रणनीति कार्यान्वयनको लागि स्पष्ट कार्ययोजना समेत समावेश गरिएको छ।

राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति २०७८-२०८२

राष्ट्रिय कुष्ठरोग कार्यक्रमको विस्तृत समीक्षाबाट प्राप्त निष्कर्षको आधारमा तयार गरिएको कुष्ठरोगको लागि राष्ट्रिय मार्गचित्र २०७८-२०८७ र विश्व स्वास्थ्य संगठनको सन् २०२१ को "Towards zero leprosy: Global Leprosy (Hansen's disease) Strategy 2021-2030" एवम् कुष्ठरोगको निदान, उपचार र रोकथामसम्बन्धी विश्व स्वास्थ्य संगठनका अन्य निर्देशिकाहरूको आधारमा राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति २०७८-२०८२ तर्जुमा गरिएको छ।

यस रणनीति कुष्ठरोग नियन्त्रणमा हालसम्म प्राप्त गरेका उपलब्धिहरूलाई कायम राख्दै रोगभार घटाएर शून्यमा पुऱ्याउन रोगको उच्च प्रकोपदर रहेका स्थानीय तह र जिल्लाहरूमा केन्द्रित रहनेछ।

दृष्टिकोण (Vision): कुष्ठरोग मुक्त नेपाल

लक्ष्य (Goal)

कुष्ठरोगको फैलावटलाई अवरुद्ध गरेर जिल्ला र स्थानीय तहमा कुष्ठरोग निवारण गर्ने।

स्थानीय तह स्तरमा लगातार पाँच वर्षसम्म १५ वर्ष मुनिका बालबालिकामा कुष्ठरोगका स्थानीय नयाँ संक्रमण (new autochthonous child leprosy cases) शून्य रहनुलाई त्यस स्थानीय तहमा कुष्ठरोग फैलावट अवरुद्ध भएको भनेर परिभाषित गरिएको छ।

नेपालमा कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रमको विकास

परिलक्ष्यहरू (Targets)

क्र.सं.	परिलक्ष्यहरू	२०७६* (आधाररेखा)	२०८२
परिलक्ष्य १	जिल्ला तथा स्थानीय तहगत कुष्ठरोगको विरामीको तथा जनशक्तिको नक्साङ्कन	√	पूर्ण अद्यावधिक गरिएको
परिलक्ष्य २	लगातार ५ वर्षसम्म १५ वर्ष मुनिका बालबालिकामा कुष्ठरोगका स्थानीय नयाँ विरामीहरू शून्य रहेका स्थानीय तहहरूको सङ्ख्या	६०५**/७५३	७००/७५३
परिलक्ष्य ३	कुष्ठरोगका विरामीहरू शून्य भएका स्थानीय तहहरूको सङ्ख्या	६५	३७७

क्र.सं.	परिलक्ष्यहरू	२०७६* (आधाररेखा)	२०८२
परिलक्ष्य ४	कुष्ठरोगका वार्षिक नयाँ बिरामीहरूको सङ्ख्या	३२८२	२४६२ (आधाररेखाभन्दा २५ प्रतिशत तल भार्ने)
परिलक्ष्य ५	असमर्थता श्रेणी २ भएका कुष्ठरोगका नयाँ बिरामीहरूको दर (प्रति दशलाख जनसङ्ख्यामा)	५.३	< १
परिलक्ष्य ६	१५ वर्ष मुनिका बालबालिकामध्ये कुष्ठरोगका नयाँ बिरामीहरू पहिचान दर (प्रति दशलाख बाल जनसङ्ख्यामा)	३०	< ६
परिलक्ष्य ७	कुष्ठरोगका नयाँ बिरामीमध्ये १५ वर्ष मुनिका बालबालिको संख्या	२६० (कुष्ठरोगको नयाँ केसहरूमा बाल केसको अनुपात ७.९ प्रतिशत)	५० (कुष्ठरोगका नयाँ केसहरूमा बाल केसको अनुपात २ प्रतिशत)
परिलक्ष्य ८	१५ वर्ष मुनिका बालबालिका कुष्ठरोगका नयाँ बिरामीहरूमा असमर्थताको श्रेणी २ भएका बालबालिकाको सङ्ख्या	कुष्ठरोगका २६० नयाँ बालबालिकामध्ये मध्ये २ वटा	०
परिलक्ष्य ९	विभेदपूर्ण कानून	विभेदपूर्ण कानून विद्यमान रहेको	विभेदपूर्ण कानूनको अन्त्य, शून्य विभेद तथा गुनासो दर्ता प्रणालीको व्यवस्था
परिलक्ष्य १०	रोकथाममूलक केमोप्रोफिलेक्सिसको सुरुवात	-	सम्पर्कमा आएका औषधि चलाउन योग्यमध्ये ५० प्रतिशतलाई समेट्ने
परिलक्ष्य ११	बिरामी (इन्डेक्स केस) पहिचान भएको ३ महिनाभित्र सो बिरामीको सम्पर्कमा आएका घरपरिवारको परीक्षण	-	कुष्ठरोगको बिरामी (इन्डेक्स केस) को ७५ प्रतिशत

* कुष्ठरोगको निदान र उपचारमा कोभिड-१९ को प्रभावका कारण २०७६ लाई आधाररेखाको रूपमा लिइएको छ ।

** स्थानीय तहमा विगत ५ वर्षसम्मको तथ्याङ्क उपलब्ध नभएकाले २०७६ लाई नै लिइएको छ ।

उद्देश्यहरू

१. प्रदेश, जिल्ला, स्थानीय तहबाट कुष्ठरोग निवारण गर्ने ।
२. जिल्ला तथा स्थानीय तहमा क्लिनिकल केस व्यवस्थापनलाई सुदृढ बनाउने र प्रेषण प्रणाली सुधार गर्ने ।
३. जिल्ला तथा स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई तालिम प्रदान गरी क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
४. रोग पत्ता लगाउने सक्रिय विधिको प्रयोग गरेर कुष्ठरोगका नयाँ विरामी पत्ता लगाउने र पत्ता लागेका ती विरामीको सम्पर्कमा आएका व्यक्तिहरूको परीक्षण गर्ने
५. विभेदको न्यूनीकरण गर्ने ।
६. सबै तहमा कुष्ठरोग निगरानी प्रणाली र नियमित अनुगमन, सुपरिवेक्षण र आवधिक मूल्याङ्कनलाई सुदृढ गर्ने ।
७. विभिन्न सरोकारवालाबीच साभेदारी सुदृढ गर्ने ।
८. कुष्ठरोगको जटिलताहरूको व्यवस्थापनलाई सुदृढ गर्न प्रतिक्रिया तथा अपाङ्गता रोकथाम गर्ने र पुनर्स्थापना गराउने ।
९. सीमावर्ती क्षेत्रका विरामीहरूको व्यवस्थापन, रिपोर्टिङ र प्रेषणमा छिमेकी राष्ट्र भारतका सम्बन्धित राज्यहरूसँग समन्वय गर्ने ।
१०. कुष्ठरोगसम्बन्धी अनुसन्धान र नवप्रवर्तनलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।

रणनीतिक खम्बाहरू

- खम्बा १ :** राज्यका सबै तहमा शून्य कुष्ठरोगका लागि राष्ट्रिय मार्गचित्र कार्यान्वयन गर्ने ।
- खम्बा २ :** सक्रिय विधिबाट कुष्ठरोगका विरामी पहिचान गर्ने कार्यलाई एकीकृत रूपमा सञ्चालन गर्नुकासाथै कुष्ठरोग रोकथाम गर्ने कार्यलाई विस्तार गर्ने ।
- खम्बा ३ :** कुष्ठरोग तथा यसको जटिलतालाई व्यवस्थापन गर्ने र अपाङ्गता हुनबाट रोकथाम गर्ने ।
- खम्बा ४ :** विभेद/लान्छना विरुद्ध प्रतिकार्य गरी मानव अधिकारको सुनिश्चित गर्ने ।

रणनीतिक खम्बाहरूका प्रमुख अवयवहरू

रणनीतिक खम्बा	प्रमुख अवयवहरू
खम्बा १ : राज्यका सबै तहमा शून्य कुष्ठरोगका लागि राष्ट्रिय मार्गचित्र कार्यान्वयन गर्ने	<ol style="list-style-type: none"> १. एकीकृत पद्धतिबाट सबै तहमा कुष्ठरोग निवारणका लागि पर्याप्त स्रोत-साधन सहितको राजनीतिक प्रतिबद्धता सबै तहमा गर्ने । २. सबै सरोकारवालाहरूलाई सहभागी गराउँदै शून्य कुष्ठरोग मार्गचित्रका कार्यान्वयनका लागि राष्ट्रिय साभेदारी गर्ने । ३. गुणस्तरीय सेवाका लागि स्वास्थ्य सेवा प्रणालीमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने । ४. कार्यक्रम व्यवस्थापन, निगरानी र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीमा सुधार गर्ने । ५. कार्यपरक अनुसन्धानलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
खम्बा २ : सक्रिय विवाट कुष्ठरोगका विरामीपहिचान गर्ने कार्यलाई एकीकृत रूपमा सञ्चालन गर्नुका साथै कुष्ठरोग रोकथाम गर्ने कार्यलाई विस्तार गर्ने	<ol style="list-style-type: none"> १. सबै नयाँ विरामीहरूको सम्पर्कमा आएका व्यक्तिहरू (विशेषगरी घरपरिवार) मा सक्रिय विधिबाट खोजी कार्य गर्ने । २. केमोप्रोफिलेक्सिसमार्फत रोकथाममूलक केमोथेरापी उपचार पद्धतिको विस्तार गर्ने । ३. स्थानीय प्रकोपदर उच्च रहेका जनसङ्ख्याको समूहमा लक्षित एकीकृत सक्रिय सम्पर्क खोजी कार्य गर्ने ।
खम्बा ३ : कुष्ठरोग तथा यसको जटिलतालाई व्यवस्थापन गर्ने र अपाङ्गता हुनबाट रोकथाम गर्ने	<ol style="list-style-type: none"> १. नयाँ विरामीहरूको तत्काल खोजपडताल गरी निदान गर्ने र शीघ्र उपचार गर्ने । २. कुष्ठरोगको प्रतिक्रिया भएका, जटिलता देखिएका र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको व्यवस्थित प्रेषण संस्थाहरूमा पहुँच बनाउने । ३. प्रशिक्षणको माध्यमबाट स्वास्थ्यकर्मीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी कुष्ठरोगका विरामीमा प्रतिक्रिया, न्युराइटिस र अपाङ्गताको सुरुमै निदान र व्यवस्थापन गर्ने । ४. अनुगमन, सहयोग, र स्वयं हेरचाहबारे स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई प्रशिक्षण दिने । ५. मनोवैज्ञानिक प्राथमिक उपचार र चिकित्सकीय परामर्शमार्फत मानसिक स्वास्थ्य कायम राख्ने । ६. एन्टिमाइक्रोबियल प्रतिरोध, औषधिको प्रतिक्रिया र औषधिको प्रतिकूल घटनाहरूको अनुगमन तथा निगरानी गर्ने ।
खम्बा ४ : विभेद/लान्छना विरुद्ध प्रतिकार्य गरी मानव अधिकारको सुनिश्चित गर्ने	<ol style="list-style-type: none"> १. कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्ति र तिनका परिवारका सदस्यहरू विरुद्ध भेदभाव निवारणसम्बन्धी सिद्धान्त र निर्देशिकाहरू अवलम्बन गर्ने । २. सबै तहमा कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्तिहरूको संस्था र सञ्जाललाई समावेशीकरण गर्ने । ३. भेदभावपूर्ण कानूनको अन्त्य गर्ने । ४. समुदाय, गाउँ र शहरहरूमा विभेद न्यूनीकरणको अनुगमन प्रणाली विकास गर्ने । ५. सरकारी निकाय र गैरसरकारी संस्थाहरूसँगको समन्वयमा सामाजिक सहयोग र पुनर्स्थापनामा पहुँच गर्ने ।

रणनीतिक अनुसन्धान कार्यसूची

राष्ट्रीय कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रमले अनुसन्धानमूलक संस्थाहरूसँग साभेदार गरी देहायका अनुसन्धान क्षेत्रहरूमा कार्य गर्ने :

- कुष्ठरोगको शीघ्र निदानको लागि गरिने परीक्षण ।
- होस्ट, एजेन्ट तथा वातावरणीय कारक र जुनोटिक लगायत कुष्ठरोगको विभिन्न फैलावटका बारेमा प्रभावकारी बुझाई ।
- कुष्ठरोगका विरामीमा हुने प्रतिक्रियासम्बन्धी प्रभावकारी बुझाई ।
- एकीकृत रूपमा कुष्ठरोगका विरामी पहिचान गर्ने तरिकामा अभिवृद्धि : विशेषगरी न्यून स्थानीय प्रकोपदर भएका स्थानहरूमा ।
- कुष्ठरोगका विरामीमा हुने प्रतिक्रियाको उपचार गर्न थप प्रभावकारी औषधिको प्रयोग, औषधिको संयोजन वा छोटो समयावधिको उपचार पद्धति ।
 - व्याक्टेरिया मार्न अधिक प्रभावकारी हुने बैकल्पिक औषधि उपचार ।
 - कुष्ठरोगका विरामीमा हुने प्रतिक्रियाका लागि प्रतिरोधी क्षमतालाई दबाएर राख्ने अन्य औषधिहरू ।
- केमोथेरापी रेजिमेन प्रयोगबाट प्रभावकारी रोकथाम पद्धतिहरू ।
- कुष्ठरोग भएका व्यक्तिको उपचार अवधिभरि उपचार र हेरचाहको प्रभावकारी मोडेल ।
- कुष्ठरोगमा डिजिटल स्वास्थ्यसम्बन्धी एपहरू, जस्तै विरामी पहिचान गर्ने कुरामा सुधार गर्न, आशंका गरिएकाहरूको प्रेषणका लागि डिजिटल प्रविधि, स्वास्थ्यकर्मी र विरामीबीचको सञ्चार सञ्जाल ।
- समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना र विभेद न्यूनीकरणमा समावेशी पद्धति ।
- डिफ्ल्टर हुने वा पुरा अवधि औषधि नखानुको कारण: डिफ्ल्टर केसहरूसँग गहन अन्तर्वार्ता र समस्या पहिचान ।
- दूरपरामर्श कार्यहरू ।
- रिफाम्पिसिन औषधिप्रति प्रतिरोधी एम लेप्रेको उत्सर्जन ।
- विशेषगरी न्यून स्थानीय प्रकोप दर भएका स्थानहरूमा एकीकृत विधिबाट विरामी पहिचान, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ।
- कुष्ठरोग कार्यक्रम तथा सेवाहरूमा कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्तिहरूको सहभागिता ।

वर्गीकरणका मापदण्डहरू

जिल्ला तह

उच्च भार		विगत ३ वर्षमा
नयाँ विरामी पत्ता लागेको दर	प्रति एकलाख जनसङ्ख्यामा १० जना भन्दा कम, वा	(क) पहिचान गरिएका नयाँ विरामीको जिल्लाको प्रतिवेदन (New Case Detection Rate (NCDR)).
पत्ता लागेको नयाँ विरामीको संख्या	नयाँ विरामी संख्या : ५१ वा सोभन्दा बढी, वा	
नयाँ विरामीहरूको विशेषताहरू	बुँदा “ग” मा उल्लेखित मापदण्डहरू मध्येबाट कुनै दुई	
मध्यम भार		(ख) जिल्लाको प्रतिवेदन अनुसार पहिचान गरिएका नयाँ विरामीको सङ्ख्या
नयाँ विरामी पत्ता लागेको दर	प्रति एकलाख जनसङ्ख्यामा ५ देखि १० जना वा	(ग) नयाँ विरामीहरूका विशेषताहरू:
पत्ता लागेका नयाँ विरामीको संख्या	नयाँ विरामीहरू : २१ देखि ५०, वा	(१) नयाँ विरामीहरूमा १५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको अनुपात १० प्रतिशतभन्दा बढी
नयाँ विरामीहरूको विशेषताहरू	बुँदा “ग” मा उल्लेखित मापदण्डहरू मध्येबाट कुनै एक	(२) १५ वर्ष मुनिका नयाँ विरामीहरूमा रिपोर्ट गरिएको असमर्थताको श्रेणी २
स्थिर (न्यून भार)		(३) असमर्थताको श्रेणी २ भएका नयाँ जम्मा विरामीहरूको अनुपात >५%
नयाँ विरामी पत्ता लागेको दर	प्रति एकलाख जनसङ्ख्यामा ५ भन्दा कम, वा	
पत्ता लागेका नयाँ विरामीको संख्या	नयाँ केसहरू : १ देखि २०, वा	
नयाँ विरामीहरूको विशेषताहरू	बुँदा “ग” मा उल्लेखित मापदण्ड मध्ये कुनै पनि नरहेको	

स्थानीय तह (गाउँपालिका/नगरपालिका/उप/महानगरपालिका)

उच्च भार		विगत ३ वर्षमा
नयाँ विरामी पत्ता लागेको दर	प्रति एकलाख जनसङ्ख्यामा १० जना भन्दा बढी, वा	(क) पहिचान गरिएको नयाँ विरामीको स्थानीय तहको प्रतिवेदन । (ख) नयाँ विरामीहरूका विशेषताहरू:
नयाँ विरामीहरूको विशेषताहरू	बुँदा “ग” मा उल्लेखित मापदण्डहरू मध्येबाट कुनै दुई	
मध्यम भार		१. नयाँ विरामीहरूमा १५ वर्ष मुनिकाका बालबालिकाको अनुपात १० प्रतिशतभन्दा बढी २. नयाँ विरामीहरूमा १५ वर्ष मुनिकामा रिपोर्ट गरिएको असमर्थता श्रेणी २ ३. असमर्थता श्रेणी २ भएका जम्मा नयाँ विरामीहरूको अनुपात >५%
नयाँ विरामीको पहिचान दर	प्रति एकलाख जनसङ्ख्यामा ५ देखि १०, वा	
नयाँ विरामी हरूको विशेषताहरू	बुँदा “ग” मा उल्लेखित मापदण्डहरू मध्येबाट कुनै एक	
स्थिर (न्यून भार)		
नयाँ विरामी पत्ता लागेको दर	प्रति एकलाख जनसङ्ख्यामा ५ भन्दा कम, वा	
नयाँ विरामीहरूको विशेषताहरू	बुँदा “ग” मा उल्लेखित मापदण्डहरू मध्ये कुनै पनि नरहेको	

रणनीतिक उद्देश्यहरू

न्यून रोगभार भएका जिल्ला वा स्थानीय तहमा

- प्रत्येक स्वास्थ्य संस्था तहमा निदान र उपचारको लागि निर्देशिका र सामग्री उपलब्ध गराउने ।
- निःशुल्क बहुऔषधि उपचार (एमडीटी) पद्धतिका औषधिहरूमा सहज र निर्बाध पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
- एकीकृत कुष्ठरोग निगरानी प्रणालीलाई निरन्तरता दिने ।
- पारिवारिक सम्पर्क परीक्षण बढाउने ।
- सामुदायिक सचेतनाका गतिविधिहरूलाई निरन्तरता दिने ।
- प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा कम्तिमा एकजना स्वास्थ्यकर्मीले कुष्ठरोगसम्बन्धी तालिम पाएको सुनिश्चित गर्ने ।
- कुष्ठरोगको फोकल क्षेत्र पत्ता लगाई उच्च भारको रणनीति अनुसारको मुख्य क्रियाकलापहरू गर्ने ।
- कुष्ठरोगका लक्षण र चिन्हको आधारमा कुष्ठरोगको आशंका गरी निदानको लागि प्रेषण गर्ने प्रणाली सुदृढ गर्ने ।

मध्यम रोगभार भएका जिल्ला वा स्थानीय तहमा

- प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थातहमा निदान र उपचारको लागि निर्देशिका र सामग्री उपलब्ध गराउने ।
- निःशुल्क बहुऔषधि उपचार (एमडीटी) पद्धतिका औषधिहरूमा सहज र निर्बाध पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
- एकीकृत कुष्ठरोग निगरानी प्रणालीलाई निरन्तरता दिने ।
- पारिवारिक सम्पर्क परीक्षण बढाउने ।
- सामुदायिक सचेतनाका गतिविधिहरूलाई निरन्तरता दिने ।
साथै,
- प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा सबै स्वास्थ्यकर्मीले कुष्ठरोगसम्बन्धी तालिम पाएको सुनिश्चित गर्ने ।
- विरामीमा हुने प्रतिक्रिया तथा अपाङ्गता रोकथाम एवम् पुनर्स्थापनसम्बन्धी कार्यक्रमलाई एकीकृत गर्ने ।
- प्रत्येक वर्ष एकीकृत छालापरीक्षण शिविर सञ्चालन गरी कुष्ठरोगका विरामीहरू पहिचान गर्ने ।
- छालाको परीक्षणको लागि स्थानीय तहमा नमूना संकलन गर्न कम्तिमा एउटा स्वास्थ्य संस्था पहिचान गर्ने र व्यवस्थित गर्ने ।
- कुष्ठरोग सेवाहरूका लागि निजी क्षेत्रसँग साभेदारी गर्ने : अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, मेडिकल कलेज ।
- जटिलता व्यवस्थापनको प्रेषण गर्नका लागि जिल्लामा कम्तिमा एउटा स्वास्थ्य संस्था पहिचान गर्ने र व्यवस्थित गर्ने ।

उच्च रोगभार भएका जिल्ला वा स्थानीय तहमा

- प्रत्येक स्वास्थ्य संस्था तहमा निदान र उपचारको लागि निर्देशिका र सामग्री उपलब्ध गराउने ।
- निःशुल्क बहुऔषधि उपचार (एमडीटी) पद्धतिका औषधिहरूमा सहज र निर्बाध पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
- एकीकृत कुष्ठरोग निगरानी प्रणालीलाई निरन्तरता दिने ।
- पारिवारिक सम्पर्क परीक्षणको क्षेत्र बढाउने ।
- सामुदायिक सचेतनाका गतिविधिहरूलाई निरन्तरता दिने ।
- प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा सबै स्वास्थ्यकर्मीले कुष्ठरोगसम्बन्धी तालिम पाएको सुनिश्चित गर्ने ।
- छालाको (Slit skin smear) परीक्षणका लागि स्थानीय तहमा नमूना संकलन गर्न कम्तिमा एउटा स्वास्थ्य संस्था पहिचान गर्ने र व्यवस्थित गर्ने ।
- कुष्ठरोग सेवाहरूका लागि निजी क्षेत्रसँग साभेदारी गर्ने : अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, मेडिकल कलेज ।

- जटिलता व्यवस्थापनका लागि लागि जिल्लामा कम्तिमा एउटा स्वास्थ्य संस्था पहिचान गर्ने र व्यवस्थित गर्ने ।
साथै,
- सक्रिय विधिबाट कुष्ठरोगको पहिचान गर्न घर-घर गएर प्रत्येक व्यक्तिसँग सोधपुछ गर्ने र कुष्ठरोगको शंका लागेका व्यक्तिहरूको परीक्षण गर्ने ।
- विरामीमा हुने प्रतिक्रिया र अपाङ्गता रोकथाम एवम् पुनर्स्थापनसम्बन्धी कार्यक्रमलाई सुदृढीकरण गर्ने ।
- निवारणको लक्ष्य कायम राख्न अनुगमन, सुपीरवेक्षण र मूल्याङ्कनलाई सुदृढ गर्ने ।
- कार्यपरक अनुसन्धान लाई प्राथमिकता दिने ।

रणनीतिक कार्यहरू

उपरोक्त रणनीतिक उद्देश्यहरू हासिल गर्न तलका प्रमुख क्षेत्रहरूलाई मुख्य रूपमा ध्यान दिइनेछ :

- **पहुँच** : सेवा प्रवाह र प्रेषणलाई सुदृढ बनाउने ।
- **जनशक्ति र स्वास्थ्य प्रणाली**: जिल्ला, स्थानीय तह तथा स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीहरूको क्षमता विकास, औषधिको उपलब्धता, अभिलेख व्यवस्थापन प्रणाली, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन लगायतका स्वास्थ्य प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने ।
- **सामुदायिक सहभागिता**: समुदायको सक्रिय सहभागिता बढाउने र कार्यक्रमप्रतिको स्वामित्व प्रवर्द्धन गर्ने ।
- **नवप्रवर्तन** : गणितीय मोडेलको विकास, जीपीएस नक्साङ्कन, अन्य प्रेषण प्रणाली मोडेलहरू, इलेक्ट्रोनिक डाटाबेस र रिपोर्टिङ, ई-लर्निङको विकास गरी प्रयोगमा ल्याउने ।
- **समावेशीकरण** : कुष्ठरोग सेवाहरूमा कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्तिहरूको सहभागितालाई अभिवृद्धि गर्ने ।
- **रोकथाम र उपचार** : कुष्ठरोग भएका व्यक्तिको सम्पर्कमा आएका व्यक्तिलाई केमोप्रोफाइलेक्सिस दिने र पहिचान भएका विरामीलाई उपचार गर्ने ।
- **एकीकरण** : सक्रिय विधिबाट कुष्ठरोगका विरामी पहिचान गर्ने कार्यमा क्षयरोग/ कुष्ठरोग/ पीकेडीएल (कालाजारपछिको छालाको उपचार) लाई एकीकृत रूपमा गर्ने ।
- पिछडिएको स्थान र वर्गका जनसङ्ख्या र दूर्गम क्षेत्रहरूमा पर्याप्त ध्यान दिने ।

विभिन्न तहको भूमिका तथा जिम्मेवारीहरू

सङ्घीय तह	प्रदेश/जिल्ला तह	स्थानीय तह
राष्ट्रीय रणनीति, निर्देशिका र कार्ययोजनाको विकास	समन्वय तथा कार्यान्वयन	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोगका विरामीको पहिचान, उपचार र व्यवस्थापन, पहिचान भएका विरामीको सम्पर्कमा आएका व्यक्तिको खोजी र परीक्षण, केमोप्रोफाइलेक्सिस, र डिफल्टरको अनुगमन
कार्यक्रमको योजना तथा बजेट तर्जुमा र स्वीकृत	कार्यक्रमको योजना तथा बजेट तर्जुमा र स्वीकृत	कार्यक्रमको योजना तथा बजेट तर्जुमा र स्वीकृत
प्रदेश तहमा प्राविधिक सहयोग र सहजीकरण	स्थानीय तहमा प्राविधिक सहयोग र सहजीकरण	<ul style="list-style-type: none"> स्वास्थ्य संस्था तहमा सहजीकरण र अनुगमन समुदाय तहमा अनुगमन
आवधिक (वार्षिक/ अर्धवार्षिक/ त्रैमासिक) समीक्षा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	आवधिक (वार्षिक/ अर्धवार्षिक/ त्रैमासिक) समीक्षा र नियमित अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण	<ul style="list-style-type: none"> आवधिक (वार्षिक/ अर्धवार्षिक/ त्रैमासिक) समीक्षा, र स्वास्थ्य संस्थाहरू तहमा अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण
सङ्घीय तथा प्रदेश तहका निकायमा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीहरूको क्षमता अभिवृद्धि	प्रदेश, जिल्ला, स्थानीय तह र स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीहरूको क्षमता अभिवृद्धि	<ul style="list-style-type: none"> महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको क्षमता अभिवृद्धि समुदाय तहमा बहस पैरवी
कुष्ठरोग निगरानी प्रणालीको सुदृढीकरण	स्थानीय तह अनुसार कुष्ठरोगको तथ्याङ्कको अभिलेख र प्रतिवेदनको सुनिश्चितता	वडा र गाउँ/टोल अनुसार कुष्ठरोग तथ्याङ्कको अभिलेख र प्रतिवेदनको सुनिश्चितता
बहुऔषधि उपचार (एमडीटी) पद्धति र अन्य आपूर्ति व्यवस्थापनको सुनिश्चितता	बहुऔषधि उपचार (एमडीटी) पद्धति र अन्य आपूर्तिको व्यवस्थापन र वितरणको सुनिश्चितता	मौज्दात सकिन नदिन समयमै बहुऔषधि उपचार (एमडीटी) पद्धतिको औषधि र अन्य सामग्रीको माग र प्राप्तिको सुनिश्चितता
सङ्घीय तहमा बहस पैरवी र सचेतना	प्रदेश र जिल्ला तहमा बहस पैरवी र सचेतना	सामुदायिक सचेतना
सम्बद्ध साभेदार निकायहरूसँग राष्ट्रिय तहमा साभेदारी र समन्वयको सुदृढीकरण	सम्बद्ध साभेदार निकायहरूसँग प्रदेश तह र जिल्ला तहमा साभेदारी तथा समन्वयको सुदृढीकरण	समुदायिक सहभागिताको सुदृढीकरण
अनुसन्धानको प्रवर्द्धन	अनुसन्धानको कार्यान्वयनका लागि सहयोग तथा समन्वय	अनुसन्धानको कार्यान्वयनका लागि सहयोग तथा समन्वय

अनुगमन समीक्षा तथा मूल्याङ्कन

कुष्ठरोग राष्ट्रिय रणनीति २०७८-२०८२ को कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी राष्ट्रिय कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रमको हुनेछ। यो रणनीतिको आवधिक समीक्षा, अनुगमन र मूल्याङ्कन गरी सुधारात्मक उपायहरू अपनाएर र आवश्यकता अनुसार समायोजन गरिनेछ। यस कार्यमा राष्ट्रिय कुष्ठरोग प्राविधिक समिति, विश्व स्वास्थ्य संगठन एवम् अन्य साभेदार र कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्तिहरूको सङ्गठनहरूसँग सहकार्य गरिनेछ। अनुगमन कार्य राष्ट्रिय कुष्ठरोग मार्गचित्र र यस रणनीतिमा निर्दिष्ट परिलक्ष्यका आधारमा गरिनेछ। जिल्ला र स्थानीय तहमा महामारी प्रकोप दरको आधारमा निवारणको उद्देश्यलाई ध्यानमा राखी विशेष अनुगमन कार्य गरिनेछ।

कुष्ठरोग राष्ट्रिय रणनीति २०७८-२०८२ को मध्यकालीन मूल्याङ्कन २०८० मा र २०८२ मा यस अवधिको मूल्याङ्कन गरिनेछ जसमा साभेदार निकायहरू, सङ्घीय, प्रादेशिक, जिल्ला र स्थानीय तहका अन्य सरोकारवालाहरूलाई सहभागी गराइनेछ। निर्धारित लक्ष्य र उद्देश्यहरू प्राप्त गर्ने सन्दर्भमा भए गरेका कमी कमजोरी तथा चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गर्न कार्य योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। कार्यक्रमको मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा इपिडिमियोलोजिकल र कार्यपरक सूचकहरू प्रयोग गरिनेछ र राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति २०७८-२०८२ मा सूचीकृत लक्ष्यहरूसँग तुलना गरी प्रत्येक रणनीति र गतिविधिको उपलब्धि समेत मापन गरिनेछ।

प्रगतिको मापन

उच्च तहको प्रभाव सूचक

सूचकहरू	२०७६ (अवस्था)	२०७९ (लक्ष्य)	२०८२ (लक्ष्य)
शून्य कुष्ठरोग भएका स्थानीय तहहरूको सङ्ख्या (लगातार पाँच वर्षसम्म १५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूमा स्थानीय नयाँ विरामीहरू शून्य कायम भएको)	६५	१८८	३७७
वार्षिक नयाँ कुष्ठरोगका विरामीहरूको सङ्ख्या (लिङ्ग र उमेर अनुसार)	३२८२	३११८	२४६२
असमर्थता श्रेणी २ भएका कुष्ठरोगका नयाँ विरामहरूको दर (प्रति दशलाख जनसङ्ख्यामा)	५.३	< २	< १
कुष्ठरोगका नयाँ १५ वर्ष मुनिका विरामीहरूको दर (प्रति दशलाख बालबालिकामा)	३०	< १८	< ६

अन्य प्रमुख सूचकहरू

रणनीतिक खम्बा	प्रमुख सूचकहरू
खम्बा १ : राज्यको सबै तहमा शून्य कुष्ठरोगका लागि राष्ट्रिय मार्गचित्र कार्यान्वयन गर्ने ।	
राजनीतिक तथा नीतिगत प्रतिबद्धता	<ul style="list-style-type: none"> राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति र लागत अनुमान सहितको राष्ट्रिय कुष्ठरोग योजना तर्जुमा र लागू । शून्य कुष्ठरोगको लागि विभिन्न तहमा सम्बद्ध सरकारी निकाय, विकास साभेदार र कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्तिहरूको संलग्नतासहितको राष्ट्रिय साभेदारी स्थापना । सबै तहमा स्वदेशी स्रोतहरूबाट जुटाइने कुष्ठरोग कार्यक्रमको बजेटको हिस्सामा वृद्धि ।
साभेदारी	<ul style="list-style-type: none"> शून्य कुष्ठरोग मार्गचित्र र राष्ट्रिय कार्य योजनाको समन्वयात्मक रूपमा कार्यान्वयन । कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्तिहरूलाई कुष्ठरोग कार्यक्रमहरूको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा समावेश ।
क्षमता अभिवृद्धि	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग सम्बन्धी निर्देशिका र तालिम पुस्तिकाको विकास । प्रत्येक तहको स्वास्थ्य संस्थामा कुष्ठरोग सम्बन्धी निर्देशिका र तालिम पुस्तिका उपलब्ध । उच्च रोगभार भएका जिल्ला स्थित स्वास्थ्य निकायमा कुष्ठरोग कार्यक्रमको लागि नै जिम्मेवारी दिएर कम्तीमा एकजना तालिमप्राप्त स्वास्थ्यकर्मी परिचालन । सबै तहको स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई कुष्ठरोगसम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि गरी ।
कार्यक्रम व्यवस्थापन, निगरानी, अनुगमन र मूल्याङ्कन	<ul style="list-style-type: none"> हरेक स्वास्थ्य संस्थामा बहुऔषधि (एमडीटी) र अन्य सामग्रीको उपलब्धता । कुष्ठरोगका विभिन्न क्रियाकलापहरूको सबै तहबाट नियमित सुपरीवेक्षण र अनुगमन । विभिन्न तहमा कुष्ठरोगको आवधिक समीक्षा र मूल्याङ्कन । उमेर, लिङ्ग, बसोबासको ठाउँ र अन्य मापदण्ड छुट्टिटने गरी वेवमा आधारित, प्रतिवेदन प्रणालीको विकास र प्रयोग ।
अनुसन्धान	<ul style="list-style-type: none"> कार्यपरक अनुसन्धानका लागि बजेट विनियोजन । सञ्चालन गरिएका कार्यपरक अनुसन्धानको सङ्ख्या ।
खम्बा २ : सक्रिय खोजपडताल विधिबाट रोगीको पहिचान एकीकृत रूपमा गर्ने र उपचार कार्य विस्तार गर्ने ।	
सम्पर्कमा आएका व्यक्तिको खोजी	<ul style="list-style-type: none"> पहिचान गरिएका नयाँ विरामीको सम्पर्कमा आएका व्यक्तिहरूको परीक्षण र नयाँमध्ये परीक्षण गरिएका विरामीहरूको अनुपात । प्रत्येक पहिलो (इन्डेक्स) विरामीको सम्पर्कमा आएका व्यक्तिको परीक्षणको औसत सङ्ख्या ।

रणनीतिक खम्बा	प्रमुख सूचकहरू
रोकथाममूलक केमोथेरापीको विस्तार	<ul style="list-style-type: none"> पहिचान गरिएका नयाँ विरामीको सम्पर्कमा आएका व्यक्तिहरूको परीक्षण गरिएकामध्ये रोकथाममूलक केमोथेरापी पाएका व्यक्तिहरूको अनुपात ।
सक्रिय खोजपड्ताल	<ul style="list-style-type: none"> मध्यम र उच्च रोगभार भएको स्थानमा गरिएको सक्रिय खोजपड्तालबाट पहिचान भएका नयाँ विरामीको दर (प्रति १० हजार जनसँख्यामा) ।
खम्बा ३ : कुष्ठरोग तथा यसको जटिलतालाई व्यवस्थापन गर्ने र नयाँ अपाङ्गता हुनबाट रोकथाम गर्ने ।	
विरामीको पहिचान, निदान र उपचार	<ul style="list-style-type: none"> निदान गर्दा अपाङ्गता श्रेणी २ भएका नयाँ विरामीहरूको सङ्ख्या र अनुपात । स्थानीय नयाँ १५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूको सङ्ख्या तथा अनुपात, र अपाङ्गता श्रेणी २ भएका ती नयाँ विरामीहरू । नयाँ विरामीहरूमध्ये एम.बि. (मल्टिबेसिलरी)का विरामीहरूको सङ्ख्या र अनुपात । नयाँ विरामीहरूमध्ये महिलाहरूको सङ्ख्या र अनुपात । पुनः बल्भिएका (रिल्याप्स) विरामीहरूको सङ्ख्या । पुनः बल्भिएका बाहेकका पुनःउपचारका विरामीहरूको सङ्ख्या । बहुऔषधि उपचार (एमडीटी) पद्धति पूरा गरिएको दर : एम.बि.का विरामीहरू, पि.बि.का विरामीहरू । नयाँ आयातित (बाहिरी) विरामीहरूको सङ्ख्या ।
प्रेषणको पहुँच	<ul style="list-style-type: none"> सबै प्रदेश र उच्च रोगभार भएका जिल्लाहरूमा जटिलताहरूको व्यवस्थापनका लागि कम्तिमा एउटा प्रेषण स्वास्थ्य संस्थाको पहिचान र व्यवस्थापन । पुनर्संरचनात्मक सर्जरीको लागि प्रत्येक प्रदेशमा कम्तिमा एउटा प्रेषण स्वास्थ्य संस्थाको पहिचान र व्यवस्थापन । निदान तथा उपचार भएका विरामीहरूमध्ये, जटिलताहरूको व्यवस्थापन र पुनर्संरचनात्मक सर्जरीका लागि प्रेषण सेवाहरूमा पहुँच भएका विरामीहरूको अनुपात ।
कुष्ठरोगको प्रतिक्रिया, न्यूराइटिस र अपाङ्गताको व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> बहुऔषधि उपचार (एमडीटी) पद्धतिबाट गरिएको उपचारको समय र सो पश्चात अपाङ्गताको तह बढ्दै गएका विरामीहरूको सङ्ख्या । सहायक सामग्रीको आवश्यकतामा रहेका विरामीको सङ्ख्या ।
स्वयं हेरचाह	<ul style="list-style-type: none"> स्वयं हेरचाहसम्बन्धी परामर्श र जानकारी दिइएका विरामीहरूको अनुपात । अपाङ्गता हेरचाह गतिविधि गरिरहेका स्वयं हेरचाह समूहहरू । अल्सरको उपचारका लागि अस्पताल भर्ना हुनुपर्ने विरामीहरूको सङ्ख्या ।

रणनीतिक खम्बा	प्रमुख सूचकहरू
मानसिक स्वास्थ्य	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वास्थ्य संस्थामा मनोवैज्ञानिक परामर्श सेवाको उपलब्धता । ■ चिकित्सकीय परामर्श र मानसिक स्वास्थ्यसम्बन्धी प्रेषण सेवाहरूको उपलब्धता । ■ मानसिक स्वास्थ्य सेवाको आवश्यकताहरू सम्बोधन गर्न प्रेषण सेवाहरूको उपलब्धता ।
एन्टिमाइक्रोबियल प्रतिरोध र औषधिको प्रतिक्रियाको अनुगमन	<ul style="list-style-type: none"> ■ औषधिप्रतिको सम्भावित प्रतिरोधको परीक्षण गर्ने र औषधिको प्रतिक्रियाको रिपोर्ट गर्ने प्रणालीको विकास र लागू ।
खम्बा ४ : विभेद र लान्छना विरुद्ध प्रतिकार्य गर्ने र मानव अधिकारको सुनिश्चित गर्ने ।	
कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्ति र तिनका परिवारका सदस्यहरू विरुद्ध भेदभाव निवारणसम्बन्धी सिद्धान्त र निर्देशिकाहरू अवलम्बन ।	<ul style="list-style-type: none"> ■ कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्ति र तिनका परिवारका सदस्यहरू विरुद्ध भेदभाव निवारणसम्बन्धी निर्देशिकाहरू विभिन्न स्थानीय भाषामा विकास र उपलब्धता ।
कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्तिहरूसँग सम्बन्धित संस्थाहरूको सञ्जालको समावेशीकरण र सबै तहमा समन्वय ।	<ul style="list-style-type: none"> ■ कुष्ठरोगसँग सम्बन्धित सबै महत्वपूर्ण गतिविधिमा कुष्ठरोग प्रभावित व्यक्तिहरूका संस्था तथा सञ्जालहरूको सहभागिता । ■ कुष्ठरोग प्रभावित व्यक्तिहरूलाई कुष्ठरोगसम्बन्धी विभिन्न पदहरूमा समावेशी ।
विभेदजन्य कानूनहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ कुष्ठरोगको आधारमा भेदभाव नगर्ने कानून र नियमहरू तर्जुमा, अनुमोदन/पारित र लागू ।
विभेद र लान्छनाको न्यूनीकरण	<ul style="list-style-type: none"> ■ कुष्ठरोग विरुद्धको लान्छना र भेदभावको रिपोर्टिङ गर्नका लागि राष्ट्रिय हटलाइनको स्थापना । ■ कुष्ठरोग विरुद्ध भएका लान्छना र भेदभावसँग सम्बन्धित रिपोर्ट गरिएका घटनाहरूको सङ्ख्या । ■ स्वयं हेरचाह र बहस पैरवीकालागि कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्तिहरूको राष्ट्रिय र प्रदेशस्तरीय संघ संस्थाहरूको विद्यमान संख्या ।
सामाजिक सहयोग तथा पुनर्स्थापना	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वयं हेरचाह समूहहरूको गठन । ■ सहयोगी उपकरण प्राप्त गरेका अपाङ्गता श्रेणी २ भएका कुष्ठरोग भएका व्यक्तिको सङ्ख्या । ■ दीर्घकालीन पुनर्स्थापना सहयोगको लागि प्रत्येक प्रदेशमा कम्तिमा एकवटा पुनर्स्थापना केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन ।

राष्ट्रीय कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रमको पञ्चवर्षीय कार्ययोजना २०७८-२०८२

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२	
खम्बा १ : राज्यका सबै तहमा शून्य कुष्ठरोगका लागि एकीकृत राष्ट्रिय मार्गचित्र कार्यान्वयन गर्ने ।										
१.१ राजनीतिक तथा नीतिगत प्रतिबद्धता										
१.१.१	शून्य कुष्ठरोग मार्गचित्र २०७८-२०८७, राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति २०७८-२०८२, र कार्य सञ्चालन निर्देशिका तर्जुमा गरी प्रयोगका लागि उपलब्ध भएको हुनेछ ।	शून्य कुष्ठरोग मार्गचित्र २०७८-२०८७, राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति २०७८-२०८२, र कार्य सञ्चालन निर्देशिका	<ul style="list-style-type: none"> शून्य कुष्ठरोग मार्गचित्र २०७८-२०८७ तर्जुमा, छपाई र वितरण गर्ने । राष्ट्रिय कुष्ठरोग रणनीति २०७८-२०८२ तर्जुमा, छपाई र वितरण गर्ने । कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रमको राष्ट्रिय कार्य सञ्चालन निर्देशिका २०७८ तर्जुमा, छपाई र वितरण गर्ने । 	स्वा.से.वि. इपिडेमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा, कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा स्वा.से.वि. इपिडेमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा, कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा स्वा.से.वि. इपिडेमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा, कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा						

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२	
१.१.२	राष्ट्रीय कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रमको पञ्चवर्षीय कार्य योजना २०७८-२०८२ वारे अभिमुखीकरण गरिएका सबै सरोकारवालाहरू कार्य योजना कार्यान्वयन गर्न प्रतिबद्ध रहेका हुनेछन् ।	बैठक, अभिमुखीकरण, बहस पैरवीको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> पञ्चवर्षीय कार्य योजना कार्यान्वयन गर्न सङ्घीय तहमा अभिमुखीकरण तथा बहस पैरवी गीष्ठि गर्ने । पञ्चवर्षीय कार्य योजना कार्यान्वयन गर्न प्रदेश तहमा अभिमुखीकरण र बहस पैरवी गर्ने । पञ्चवर्षीय कार्य योजना कार्यान्वयन गर्न स्थानीय तहमा अभिमुखीकरण र बहस पैरवी गर्ने । राष्ट्रीय योजना आयोग, अर्ध मन्त्रालय, सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, विकास सार्वभेदार तथा अन्य सरोकारवालाहरूसँग समीक्षा बैठक गर्ने : दोस्रो र चौथो वर्षमा । 	स्वा.से.वि. इपिडेमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा, कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय						

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२
१.१.३	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा सुदृढ भएको हुनेछ	कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रमको प्रगतिको निगरानी, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र अनुसन्धान गर्ने कार्य सुदृढीकरण	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रमको प्रगतिको नियमित निगरानी र अनुगमन गर्ने तथा वार्षिक रुपमा मूल्याङ्कन गर्ने । 	स्वा.से.वि. इपिडेमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा, कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
१.२ संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा शून्य कुष्ठरोग मागीचक्रको लागि साभेदारी									
१.२.१	संघ, प्रदेश र स्थानीय तह तहमा कुष्ठरोग नियन्त्रण सम्बन्धी समन्वय समितिले गठन भएको हुनेछ।	कुष्ठरोग नियन्त्रण सम्बन्धी समन्वय समिति गठन भएको हुनेछ।	<ul style="list-style-type: none"> सङ्घीय तहमा कुष्ठरोग नियन्त्रण सम्बन्धी समन्वय समिति गठन गर्ने र वर्षको २ पटक बैठक गर्ने । प्रदेश तहमा कुष्ठरोग नियन्त्रण सम्बन्धी समन्वय समिति गठन गर्ने र वर्षको २ पटक बैठक गर्ने । स्थानीय तहमा कुष्ठरोग नियन्त्रण सम्बन्धी समन्वय समिति गठन गर्ने र वर्षको २ पटक बैठक गर्ने । 	स्वा.से.वि. इपिडेमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा, कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय स्थानीय तह					

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२
१.३ क्षमता विकास									
१.३.१	कुष्ठरोग सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धिको लागि तालिम, अभिमुखीकरण पुस्तिकाको विकास गरिएको हुनेछ ।	मेडिकल अधिकृत, कार्यक्रम व्यवस्थापक र स्थानीय स्वास्थ्य सस्था तहमा काम गर्ने स्वास्थ्यकर्मीहरूकालागि कुष्ठरोग सम्बन्धि तालिम पुस्तिका तथा जनप्रतिनिधी र स्वयंसेवकहरूको लागि कुष्ठरोग सम्बन्धी अभिमुखीकरण पुस्तिका	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोगको रोकथाम, उपचार र व्यवस्थापन गर्न विभिन्न वर्गका स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई प्रदान गर्नका लागि सहभागी तथा सहजकर्ता पुस्तिकाको विकास गर्ने (मेडिकल अधिकृत कार्यक्रम व्यवस्थापक, स्वास्थ्यकर्मी, समुदायिक स्वास्थ्य स्वसेवक, जनप्रतिनिधी) सङ्घीय र प्रदेश तहमा मुख्य प्रशिक्षकहरू तयार गर्न कुष्ठरोग सम्बन्धी मुख्य प्रशिक्षक प्रशिक्षण गर्ने तालिम पुस्तिकाका आधारमा प्रदेशहरूका लागि प्रशिक्षण प्रशिक्षण सञ्चालन गर्ने (आवश्यकताअनुसार प्रत्येक वर्ष र ब्याचका लागि) प्रतिवर्ष कम्तीमा एउटा ब्याचमा मेडिकल अधिकृत का लागि तालिम सञ्चालन गर्ने । 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
१.३.२			<ul style="list-style-type: none"> सङ्घीय र प्रदेश तहमा मुख्य प्रशिक्षकहरू तयार गर्न कुष्ठरोग सम्बन्धी मुख्य प्रशिक्षक प्रशिक्षण गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
१.३.३	विभिन्न तहका स्वास्थ्यकर्मी, स्वयंसेवकहरूको कुष्ठरोग सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धिका लागि तालिम र अभिमुखीकरण सञ्चालन गरिएको हुनेछ ।	विभिन्न प्रकारका तालिम सञ्चालन गरिएका ब्याचहरू	<ul style="list-style-type: none"> तालिम पुस्तिकाका आधारमा प्रदेशहरूका लागि प्रशिक्षण प्रशिक्षण सञ्चालन गर्ने (आवश्यकताअनुसार प्रत्येक वर्ष र ब्याचका लागि) प्रतिवर्ष कम्तीमा एउटा ब्याचमा मेडिकल अधिकृत का लागि तालिम सञ्चालन गर्ने । 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
		मेडिकल अधिकृतका लागि तालिम सञ्चालन गरिएका ब्याचहरू	<ul style="list-style-type: none"> प्रतिवर्ष कम्तीमा एउटा ब्याचमा मेडिकल अधिकृत का लागि तालिम सञ्चालन गर्ने । 	प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					

क्र.सं.	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२
		स्वास्थ्यकर्मीहरूका लागि तालिम सञ्चालन गरिएका ब्याचहरू । एक वर्षमा तालिम दिइएका ल्याब टेक्निसियनको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> प्रत्येक वर्ष प्रत्येक प्रदेशमा कम्तीमा ३ ब्याचमा स्वास्थ्यकर्मीहरूका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने । हरेक वर्ष प्रत्येक प्रदेशका ३ जना ल्याब टेक्निसियनलाई तोकिएका अस्पतालमा स्लिट स्किन स्मियर तालिम दिने (पाँच दिनको) हरेक वर्ष प्रत्येक जिल्लाका १ जना ल्याब टेक्निसियनलाई तोकिएका अस्पतालमा स्लिट स्किन स्मियर तालिम दिने (पाँच दिनको) 	प्रदेश स्वास्थ्य तालिम केन्द्र कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
		स्लिट स्मियर सम्बन्धी तालिम दिइएका व्यक्तिको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> जिल्लामा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीलाई तालिम दिने । स्थानीय तहका जननिर्वाचित प्रतिनिधीहरूका लागि कुष्ठरोग कार्यक्रम अभिमुखीकरण सञ्चालन गर्ने । 	प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय स्वास्थ्य कार्यालय स्वास्थ्य कार्यालय					
		तालिम सञ्चालन गरिएका ब्याचहरू स्थानीय तहमा सञ्चालन गरिएका अभिमुखीकरण २ अभिमुखीकरण गरिएका सहभागीहरूको सङ्ख्या							

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२
१.३.४	विभिन्न प्रकारका स्वास्थ्य जनशक्तिहरूमा कुष्ठरोग सम्बन्धी ज्ञान तथा सीप अद्यावधिक गरिएको हुनेछ ।	कुष्ठरोगमा अभिमुखीकरण गरिएका स्थानीय तह स्वास्थ्य शाखा प्रमुख र कार्यक्रम प्रबन्धकहरूको सङ्ख्या अभिमुखीकरण गरिएका महिला स्वयंसेविकाको सङ्ख्या प्रदेश र संघीय तहमा सञ्चालन गरिएका नियमित मेडिकल शिक्षा (CME) को सङ्ख्या अवलोकन/अध्ययन भ्रमणमा सहभागी भएका व्यक्ति सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय तह स्वास्थ्य शाखा प्रमुख र कार्यक्रम प्रबन्धकहरूमा कुष्ठरोग कार्यक्रम अभिमुखीकरण सञ्चालन गर्ने महिला स्वयंसेविका अभिमुखीकरण सञ्चालन गर्ने संघ र प्रत्येक प्रदेशमा नियमित मेडिकल शिक्षा सञ्चालन गर्ने (अर्थोपिडिस्ट, न्यूरोलोजिस्ट र डर्माटोलोजिस्टहरूलाई समावेश गरेर) अनुभव आदानप्रदानका लागि अवलोकन/अध्ययन भ्रमण 	स्वास्थ्य कार्यालय स्वास्थ्य कार्यालय कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					
१.४ निगरानी तथा तथ्याङ्क व्यवस्थापन तथ्याङ्क									
१.४.१	विद्यमान अभिलेख र प्रतिवेदन साधानहरू पुनरावलोकन गरिएको हुनेछ ।	पुनरावलोकन गरिएका अभिलेख र प्रतिवेदन साधनहरूको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> विद्यमान अभिलेख र प्रतिवेदन गर्ने साधनको पुनरावलोकन गरी अद्यावधिक गर्ने अद्यावधिक गरिएको अभिलेख र प्रतिवेदन गर्ने साधनको छपाइ तथा वितरण गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२
१.४.२	केस आधारित निगरानी प्रणाली स्थापित गरी प्रयोगमा रहेको हुनेछ ।	केस आधारित निगरानी प्रणालीको स्थापना	<ul style="list-style-type: none"> केस आधारित निगरानी प्रणालीका लागि प्रदेश प्रबन्धकहरूसँग अभिमुखीकरण बैठक गर्ने सुदूरपश्चिम प्रदेशबाट केस आधारित निगरानी प्रणाली र समीक्षा बैठकको परीक्षण कार्यक्रम सुरु गर्ने लुम्बिनी प्रदेश र प्रदेश १ मा केस आधारित निगरानी प्रणाली र समीक्षा बैठक विस्तार गर्ने मधेश, वारमती, गण्डकी र कर्णाली प्रदेशमा केस आधारित निगरानी प्रणाली र समीक्षा बैठक विस्तार गर्ने 	<p>कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा</p> <p>कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा</p> <p>कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा</p> <p>कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा</p> <p>कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा</p>					
१.४.३	निश्चित भूमिका र जिम्मेवारी सहित कुष्ठरोग निगरानी अधिकृतको व्यवस्था रहेको हुनेछ ।	संघमा १ जना र प्रदेश तहमा ७ जना निगरानी अधिकृत नियुक्त	<ul style="list-style-type: none"> संघ र प्रत्येक प्रदेश तहमा कुष्ठरोग निगरानी सुदृढ बनाउन कुष्ठरोग निगरानी अधिकृत नियुक्त गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२
१.४.४	कुष्ठरोग कार्यक्रम समीक्षाको सुदृढीकरण भएको हुनेछ ।	कुष्ठरोग अर्धवार्षिक समीक्षा बैठकको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोगको अर्धवार्षिक समीक्षा गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय, स्वास्थ्य कार्यालय					
१.४.५	विद्यमान अभिलेख र प्रतिवेदन संयन्त्रहरू उपयोग गरी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन खाका तयार गरिएको हुनेछ ।	तथ्याङ्क पुष्टीकरण र स्थलगत अनुशिक्षणको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> तथ्याङ्क पुष्टीकरण र स्थलगत अनुशिक्षण सञ्चालन गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय, स्वास्थ्य कार्यालय, स्थानीय तह					
		कुष्ठरोग वार्षिक प्रतिवेदनको प्रकाशन	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग वार्षिक प्रतिवेदनको तयारी, प्रकाशन र वितरण गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
१.५ अनुसन्धान तथा नवप्रवर्तन									
१.५.१	कुष्ठरोगसँग सम्बन्धित विभिन्न कार्यपरक अनुसन्धान गरिएको हुनेछ ।	कार्यपरक अनुसन्धान सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धिका लागि सञ्चालन गरिएका तालिम	<ul style="list-style-type: none"> कार्यपरक अनुसन्धानका लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
		पहिचान र सूचीकृत गरिएका अनुसन्धान प्राथमिकता	<ul style="list-style-type: none"> अनुसन्धानका प्राथमिकता पहिचान गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
		सञ्चालन र प्रकाशन गरिएका कार्यपरक अनुसन्धान	<ul style="list-style-type: none"> कार्यपरक अनुसन्धान सञ्चालन गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२
खम्बा २ : एकीकृत सक्रिय विधिबाट कुष्ठरोगका विरामी पहिचान गरी रोकथामलाई विस्तार गर्ने ।									
२.१ सम्पर्कमा आएका व्यक्तिको खोजी कार्य									
२.१.१	सम्पर्कमा आएका व्यक्तिको खोजी र परीक्षण कार्यान्वयन गरिएको हुनेछ ।	परीक्षण गरिएका सम्पर्क व्यक्तिको अनुपात	<ul style="list-style-type: none"> सम्पर्कमा आएका व्यक्तिको खोजी र परीक्षण गर्ने कार्य गर्ने 	स्वास्थ्य कार्यालय					
२.१.२	केसको पुष्टीकरण गरिएको हुनेछ ।	सम्पर्क खोजी र परीक्षणबाट पहिचान गरिएका कुष्ठरोग केसहरूमध्ये कम्तीमा १० प्रतिशतको पुष्टीकरण	<ul style="list-style-type: none"> केस पुष्टीकरण कार्य गर्ने सम्पर्क खोजी र केसको पुष्टीकरणको सहयोगी सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०१८	२०१९	२०२०	२०२१	२०२२
२.२ रोकथाममूलक केमोथेरापी विस्तार गरिएको									
२.२.१	कुष्ठरोग पश्चातको रोगनिरोध उपचार (LPEP) राष्ट्रिय निर्देशिकापुनरावलोकन तथा अद्यावधिक गरी कार्यान्वयन गरिएको हुनेछ ।	अद्यावधिक कुष्ठरोग पश्चातको रोगनिरोध उपचार (LPEP) राष्ट्रिय निर्देशिकाको व्यवस्था	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग पश्चातको रोगनिरोध उपचार (LPEP) राष्ट्रिय निर्देशिकाको पुनरावलोकन, अद्यावधिक र वितरण गर्ने सबै तहमा ठरोग पश्चातको रोगनिरोध उपचार शीएम्ओ राष्ट्रिय निर्देशिका सम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
२.२.२	प्रोफिलेक्सिस औषधिको पर्याप्त आपूर्ति	खरीद गरी स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आपूर्ति गरिएका प्रोफिलेक्सिस औषधिहरूको परिमाण	<ul style="list-style-type: none"> केसआधारित कुष्ठरोग पश्चातको रोगनिरोध उपचार (LPEP) कार्यान्वयनका लागि बजेट विनियोजन गर्ने 	स्वास्थ्य कार्यालय					
२.२.२	प्रोफिलेक्सिस औषधिको पर्याप्त आपूर्ति	खरीद गरी स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आपूर्ति गरिएका प्रोफिलेक्सिस औषधिहरूको परिमाण	प्रोफिलेक्सिस औषधिको खरिद तथा वितरण गर्ने	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
२.३ सक्रिय केस पहिचान									
२.३.१	सक्रिय केस पहिचानका लागि विकास गरी लागू गरिएको हुनेछ ।	सक्रिय केस पहिचानका लागि पुनरावलोकन गरिएका मानक कार्यविधिहरूको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> स्तरीकरण मापदण्डअनुरूप सक्रिय केस पहिचानका लागि मानक कार्यविधि पुनरावलोकन तथा अद्यावधिक गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					

क्र.सं.	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०१८	२०१९	२०२०	२०२१	२०२२
		मानक कार्यविधिमा अभिमुखीकरण गरिएका ब्याचहरू	<ul style="list-style-type: none"> विभिन्न तहमा मानक कार्यविधिबारे अभिमुखीकरण गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य कार्यालय, स्वास्थ्य कार्यालय					
		उच्च जोखिममा रहेका जनसङ्ख्यामा सञ्चालन गरिएका सक्रिय केस पहिचान कार्यक्रमको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> उच्च जोखिमका जनसङ्ख्यामा सक्रिय केस पहिचान कार्य गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
		अनुगमन भ्रमण सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> सक्रिय केस पहिचान कार्यको अनुगमन गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
		उच्च रोगभार भएका स्थानीय तहमा घर-घरमा गरिएको सम्पर्क खोजी कार्यको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> उच्च रोगभार रहेका स्थानीय तहमा घर-घर गएर सम्पर्क खोजीमार्फत सक्रिय केस पहिचान गर्ने 	स्वास्थ्य कार्यालय					
		मध्यम रोगभार भएका स्थानीय तहमा सञ्चालन गरिएका छाला शिविर सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> मध्यम रोगभार रहेका स्थानीय तहमा एकीकृत छाला शिविरमार्फत सक्रिय केस पहिचान गर्ने 	स्वास्थ्य कार्यालय					
		न्यून रोगभार भएका स्थानीय तहमा पहिलो (इन्डेक्स) केसको सम्पर्कमा आएका व्यक्ति पहिचान गरिएको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> न्यून रोगभार रहेका स्थानीय तहमा इन्डेक्स केस पद्धतिमार्फत सक्रिय केस पहिचान गर्ने 	स्वास्थ्य कार्यालय					

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२
२.३.२	महामारी वा अन्य स्वास्थ्य आपतकालको समयमा केस पहिचान गर्ने कार्यमा सुधार आएको हुनेछ ।	केसको निदान, उपचार र फलोअपका लागि अनलाइन सयन्त्रको व्यवस्था वितरण गरिएका सूचना शिक्षा तथा सञ्चार सामग्री वा व्यवहार सञ्चार सामग्रीको सङ्ख्या अद्यावधिक गरिएको कुष्ठरोग निर्देशिका	<ul style="list-style-type: none"> केसको निदान, उपचार र फलोअपका लागि अनलाइन सयन्त्र स्थापना गर्ने सूचना शिक्षा सञ्चार तथा व्यवहार परिवर्तन सञ्चार गतिविधि गर्ने (विकास, वितरण, सञ्चार, जानकारी) महामारी वा अन्य स्वास्थ्य आपतकालको समयमा कुष्ठरोग निर्देशिका अद्यावधिक गरी कार्यान्वयन गर्ने 	स्थानीय तह कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय र स्थानीय तह कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
२.३.३	केस परीक्षण र तत्काल पहिचान गर्ने कार्यमा सुधार आएको हुनेछ ।	अस्पताल र अन्य स्वास्थ्य संस्थामा अन्य कुनै कारणको लागि स्वास्थ्य परीक्षण गराउन आउँदा ती व्यक्तिहरूको कुष्ठरोग सम्बन्धी परीक्षण गर्ने कार्यविधि	<ul style="list-style-type: none"> अस्पताल र अन्य स्वास्थ्य संस्थामा अन्य कुनै कारणको लागि स्वास्थ्य परीक्षण गर्दा कुष्ठरोगको समेत स्वास्थ्य परीक्षण गर्ने कार्यलाई एकीकृत गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय, स्थानीय तह, स्वास्थ्य संस्थाहरू					

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०१६	२०१७	२०२०	२०२१	२०२२
		सबै स्वास्थ्य संस्थामा कुष्ठरोग निदान चार्टको उपलब्धता	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग निदान चार्टको विकास गरी सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूमा वितरण गर्ने 	सबै तहका स्वास्थ्य संस्थाहरू र स्वास्थ्य निकायहरू					
		स्थापना गरिएका टेलिडर्माटोलोजी केन्द्रहरूको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग परीक्षण, परामर्श सेवाहरूका लागि टेलिडर्माटोलोजी केन्द्रहरू स्थापना गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					
		सुदृढ गरिएका टेलिडर्माटोलोजी र टेलिकन्सल्टेसन केन्द्रहरूको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग सेवाहरूका लागि टेलिडर्माटोलोजी र टेलिकन्सल्टेसन केन्द्रहरू सुदृढ बनाउने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					
<p>खम्बा ३ : कुष्ठरोग तथा यसको जटिलतालाई व्यवस्थापन गर्ने र नयाँ अपाङ्गता हुनबाट रोक्न थाम गर्ने ।</p>									
<p>३.१ कुष्ठरोगको तत्काल पहिचान, निदान र उपचार</p>									
३.१.१	कुष्ठरोग पहिचान, निदान र उपचारसम्बन्धी राष्ट्रिय निर्देशिका अद्यावधिक गरिएको हुनेछ ।	अद्यावधिक गरिएको कुष्ठरोगको पहिचान, निदान र उपचार सम्बन्धी राष्ट्रिय निर्देशिका	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग पहिचान, निदान र उपचारसम्बन्धी हालको राष्ट्रिय निर्देशिकाको पुनरावलोकन अद्यावधिक गर्ने र शान गरी वितरण गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
३.१.२	बहुऔषधि उपचार (एमडीटी) पद्धतिका औषधिहरूको आपूर्ति व्यवस्था सुदृढ भएको हुनेछ ।	बहुऔषधि उपचार (एमडीटी) पद्धति लागू भएका स्वास्थ्य संस्थाहरूको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> बहुऔषधि उपचार (एमडीटी) पद्धति को उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने (आवधिक समीक्षा गरेर) 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय र स्थानीय तह					
		निर्वाध बहुऔषधि उपचार (एमडीटी) पद्धति आपूर्ति भएका स्वास्थ्य संस्थाहरूको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> बहुऔषधि उपचार (एमडीटी) पद्धतिका औषधिहरूको आपूर्ति व्यवस्था (प्रदेश स्तरमा त्रैमासिक रूपमा औषधिहरू आपूर्ति) 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय र स्थानीय तह					

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२
३.२ प्रेषण संस्थाहरूमा पहुँच									
३.२.१	आवधिक रूपमा स्याटेलाइट क्लिनिक सञ्चालन गरिएको हुनेछ ।	सञ्चालन गरिएका स्याटेलाइट क्लिनिकहरूको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> स्याटेलाइट क्लिनिकहरूको विस्तार गर्ने (१२ महिनामा १० वटा क्लिनिक) 	प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालयर स्थानीय तह					
३.२.२	स्थानीय रोगप्रकोप भएका जिल्लामा प्रेषण क्लिनिकहरू स्थापना भएका हुनेछन् ।	स्थानीय रोगप्रकोप जिल्लाहरूमा रहेका प्रेषण क्लिनिकको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय रोगप्रकोप जिल्लाहरूमा प्रेषण क्लिनिकहरू स्थापना गर्ने । 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					
३.३ न्युराइटिस, प्रतिक्रियात्मक असर र अपाङ्गताको व्यवस्थापन									
३.३.१	न्युराइटिस र प्रतिक्रियात्मक असर व्यवस्थापन सम्बन्धी निर्देशिका र मानक कार्यविधि अद्यावधिक गरिएको हुनेछ ।	न्युराइटिस र प्रतिक्रियात्मक असर व्यवस्थापन सम्बन्धी अद्यावधिक गरिएको निर्देशिका र मानक कार्यविधि	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग व्यवस्थापन राष्ट्रिय निर्देशिकामा न्युराइटिस र प्रतिक्रियात्मक असर व्यवस्थापनलाई समावेश गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
३.३.२	न्युराइटिस र प्रतिक्रियात्मक असर व्यवस्थापनमा स्वास्थ्यकर्मीको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।	प्रतिक्रियात्मक असर व्यवस्थापन तालिम पाएका स्वास्थ्यकर्मीको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> सबै तहका स्वास्थ्यकर्मीका लागि प्रतिक्रियात्मक असर/न्युराइटिस व्यवस्थापन तालिम सञ्चालन गर्ने, कुष्ठरोग तालिममा एकीकृत गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					

क्र.सं.	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७६	२०७७	२०८०	२०८१	२०८२
३.३.३	प्रतिक्रियात्मक असरको उपचार गर्न आवश्यक पर्ने औषधि वर्षभरि उपलब्ध भएको हुनेछ ।	प्रतिक्रियात्मक असर (प्रतिक्रिया) उपचारका औषधि रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> प्रतिक्रियात्मक असर उपचार गर्न आवश्यक पर्ने औषधिहरू तोकिएका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूमा पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध गराउने र सो को सुनिश्चित गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					
३.३.४	न्युराइटिस र प्रतिक्रियात्मक असरहरूको व्यवस्थापनका लागि प्रेषण केन्द्रहरू (उच्च रोगभार र मध्यम रोगभार भएका जिल्लामा कम्तिमा एउटा स्थापना) भएका हुनेछन् ।	न्युराइटिस र प्रतिक्रियात्मक असर व्यवस्थापनका लागि स्थापना गरिएका प्रेषण केन्द्रहरूको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> न्युराइटिस र प्रतिक्रियात्मक असरहरूको व्यवस्थापनका लागि तोकिए बर्मीजिम प्रेषण केन्द्रहरू स्थापना गर्ने (उच्च रोगभार र मध्यम रोगभार भएका जिल्लामा कम्तिमा एउटा) 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					
३.३.५	न्युराइटिस /प्रतिक्रियात्मक असर र प्लान्टर अल्सरको व्यवस्थापन सेवाहरू स्वास्थ्य बीमामा एकीकृत गरिएको हुनेछ ।	न्युराइटिस /प्रतिक्रियात्मक असर र प्लान्टर अल्सरको व्यवस्थापनका लागि स्वास्थ्य बीमामा एकीकृत सेवाहरू समावेश	<ul style="list-style-type: none"> स्वास्थ्य बीमामा न्युराइटिस/प्रतिक्रियात्मक असर र प्लान्टर अल्सरको व्यवस्थापन एकीकृत गर्ने सम्बन्धमा पैरवी बैठक गर्ने स्वास्थ्य बीमामा न्युराइटिस/प्रतिक्रियात्मक असर र प्लान्टर अल्सरको व्यवस्थापन एकीकृत गर्ने नीतिहरूको तर्जुमा गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२
३.३.६	कुष्ठरोगसँग सम्बन्धित अपाङ्गता तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम सुदृढीकरण भएको हुनेछ ।	समीक्षा गरिएको संख्या र सञ्चालन वा विस्तार गरिएका अपाङ्गता तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रमको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोगसँग सम्बन्धित अपाङ्गता र पुनर्स्थापना कार्यक्रमको समीक्षा गर्ने, सञ्चालन गर्ने र विस्तार गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
३.४ एन्टिमाइक्रोबायल प्रतिरोध र औषधिको प्रतिक्रियात्मक असर अवस्थाको अनुगमन									
३.४.१	एएमआर र औषधिको प्रतिक्रियात्मक असरको अनुगमनलाई सुदृढ बनाइएको हुनेछ ।	एएमआर र औषधिको प्रतिक्रियात्मक असरको अनुगमनका लागि विकास गरी व्यवस्था गरिएको मानक कार्यविधि	<ul style="list-style-type: none"> एएमआर र औषधिको प्रतिक्रियात्मक असरको अनुगमनका लागि मानक कार्यविधिको विकास गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
		एएमआर र औषधिको प्रतिक्रियात्मक असरसम्बन्धी कार्यविधिमा अभिसूचीकरण गरिएका स्वास्थ्यकर्मीको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई एन्टिमाइक्रोबायल र औषधिको प्रतिक्रियात्मक असरको अनुगमन सम्बन्धी मानक कार्यविधिमा अभिसूचीकरण गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
		सुदृढ गरिएका निगरानी केन्द्रहरूको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> एन्टिमाइक्रोबायल राष्ट्रिय निगरानी केन्द्रहरूलाई सुदृढ बनाउने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
		अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको रिफरेन्स ल्याबसँग गरिएका समन्वय बैठकको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> एन्टिमाइक्रोबायलका लागि अन्तर्राष्ट्रिय रिफरेन्स ल्याबको पहिचान गरी सहकार्य गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२
३.५ स्वयंहेरचाह									
३.५.१	स्वयं हेरचाह परामर्शलाई स्वास्थ्यकर्मीका सबै तालिममा समावेश गरिएको सुनिश्चित भएको हुनेछ ।	सबै तहका स्वास्थ्यकर्मीको कुष्ठरोग सम्बन्धी तालिममा स्वयंहेरचाह परामर्श समेत एकीकृत	<ul style="list-style-type: none"> सबैतहका स्वास्थ्यकर्मीको कुष्ठरोग तालिम पुस्तिकामा स्वयंहेरचाहसम्बन्धी परामर्श समावेश गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
३.५.२	स्वयंहेरचाहको सुदृढीकरण गरिएको हुनेछ ।	सञ्चालन गरिएका स्वयंहेरचाह तालिमको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> सबै तहका स्वास्थ्य सस्थाहरूमा बिरामी, आगन्तुक र स्वास्थ्यकर्मीका लागि स्वयंहेरचाह तालिम सञ्चालन गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					
		वितरण गरिएका स्वयंहेरचाह सामग्री र सहयोगी उपकरणहरूको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> स्वयंहेरचाह सामग्री र सहयोगी उपकरणको खरिद गरी तोकिएका स्वास्थ्य सस्थाहरूमा वितरण गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय र स्थानीय तह					

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२
३.६	मानसिक स्वास्थ्य का लागि परामर्श सेवाहरू सुदृढ रहेको हुनेछ ।	कुष्ठरोग व्यवस्थापन राष्ट्रिय निर्देशिका मा मानसिक स्वास्थ्यको लागि परामर्श शीर्षक समावेश	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग व्यवस्थापन राष्ट्रिय निर्देशिकामा मानसिक स्वास्थ्यको लागि परामर्श शीर्षक समावेश गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
३.६.१		सबै तहका स्वास्थ्यकर्मीको लागि कुष्ठरोग तालिममा स्वयंहेरचाह सम्बन्धी परामर्शमा मानसिक स्वास्थ्यको लागि परामर्श समावेश	<ul style="list-style-type: none"> सबै तहका स्वास्थ्यकर्मीको लागि कुष्ठरोग तालिममा स्वयंहेरचाह सम्बन्धी परामर्शमा मानसिक स्वास्थ्यको लागि परामर्श समावेश गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
		मानसिक स्वास्थ्यको परामर्श गरिएका कुष्ठरोग विरामीहरूको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> परामर्श सेवा मा कुष्ठरोग विरामीहरूको पहुँच बढाउन सबै स्वास्थ्य संस्थामा मानसिक स्वास्थ्य सम्बन्धी परामर्श सेवा प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					
		तालिम दिइएका स्वास्थ्यकर्मीहरूको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> मानसिक स्वास्थ्यको लागि परामर्श सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य संस्थाहरूमा काम गर्ने स्वास्थ्यकर्मीका लागि कुष्ठरोग केन्द्रत मानसिक स्वास्थ्य तालिमको व्यवस्था गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७६	२०७७	२०८०	२०८१	२०८२
खम्बा ४ : विभेद/लाञ्छना विरुद्ध प्रतिकार्य गर्ने र मानव अधिकारको सम्मान गरिएको सुनिश्चित गर्ने ।									
४.१ सिद्धान्त अवलम्बन गर्ने र निर्देशिकाहरू विकास गर्ने									
४.१.१	कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्ति र तिनका परिवारका सदस्यहरू विरुद्धका भेदभाव निवारणसम्बन्धी सिद्धान्त अवलम्बन गरिएको हुनेछ, र तत्सम्बन्धी निर्देशिकाहरूको विकास गरिएको हुनेछ ।	सबै तहमा कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्ति र तिनका परिवारका सदस्यहरू विरुद्धका भेदभाव निवारणसम्बन्धी सिद्धान्त र निर्देशिकाहरू स्थानीय भाषामा उपलब्ध	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्ति र तिनका परिवारका सदस्यहरू विरुद्धका भेदभाव निवारणसम्बन्धी सिद्धान्त र निर्देशिकाहरू परिवेश अनुकूल गरी स्थानीय भाषामा अनुवाद गर्ने कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्ति र तिनका परिवारका सदस्यहरू विरुद्धका भेदभाव निवारणसम्बन्धी सिद्धान्त र निर्देशिकाहरूको प्रकाशन तथा वितरण गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
४.२ कुष्ठरोग प्रभावित व्यक्ति र तिनका परिवारलाई कुष्ठरोगसँग सम्बन्धी महत्वपूर्ण सञ्जाल समावेश गर्ने									
४.२.१	कुष्ठरोगसँग सम्बन्धित सबै महत्वपूर्ण गतिविधिमा कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्तिहरूको संस्था र सञ्जालको सहभागिता रहेको हुनेछ ।	सबै महत्वपूर्ण गतिविधिमा कुष्ठरोग प्रभावितहरूको संस्था र सञ्जालको सहभागिता प्रतिशत	<ul style="list-style-type: none"> सबै महत्वपूर्ण गतिविधिमा कुष्ठरोग प्रभावितहरूको संस्था र सञ्जालको सहभागिता सुनिश्चित गर्न सबै प्रदेश, जिल्ला, स्थानीय तह र साभेदार संस्थाहरूलाई अनुरोध गर्ने/ परिपत्र जारी गर्ने र अनुगमन गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२
४.२.२	कुष्ठरोग प्रभावित व्यक्तिहरू र तिनका परिवारहरूलाई सांघिक पदहरूमा उपयुक्तता अनुसार समावेशीकरण गरिएको हुनेछ ।	कुष्ठरोग सेवासम्बन्धी विभिन्न पदहरूमा भर्ना गरिएका कुष्ठरोग प्रभावित र तिनका परिवारको प्रतिशत	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग सेवासम्बन्धी पदहरूमा उपयुक्तता अनुसार कुष्ठरोग प्रभावित र तिनका परिवारको समावेशी सुनिश्चित गर्न सबै प्रदेश, जिल्ला, स्थानीय तह र साभेदार संस्थाहरूलाई परिपत्र जारी गर्ने र अनुमन गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
४.३ विभेदकारी कानून									
४.३.१	कुष्ठरोगको आधारमा भेदभाव गर्न अनुमति दिने कानून र नियमहरू खारेज गरिएको, हटाइएको वा संसोधन गरिएको हुनेछ ।	कुष्ठरोगको आधारमा भेदभाव गर्न अनुमति दिने कुनैपनि कानून र नियमहरू नरहेको	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोगको आधारमा भेदभाव गर्न अनुमति दिने कानून र नियमहरूको हटाउने कार्यसूची अधि बढाउन मन्त्रालय तहमा नियमित रूपमा बैठक गर्ने र अनुगमन गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					
४.४ विभेद/लान्छना न्यूनीकरण									
४.४.१	कुष्ठरोग विरुद्धको लान्छना र भेदभावको सूचना दिने र प्रतिवेदन गर्नका लागि राष्ट्रिय तहमा हटलाइनको व्यवस्था रहेको हुनेछ ।	कुष्ठरोग विरुद्धको लान्छना र भेदभावको सूचना दिन र प्रतिवेदन गर्न व्यवस्थित रूपमा सञ्चालित राष्ट्रिय हटलाइन	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग विरुद्धको लान्छना र भेदभावको सूचना दिन र प्रतिवेदन गर्नका लागि राष्ट्रिय हटलाइनको स्थापना र संचालन अवस्थाको सुनिश्चितताको अनुगमन गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा					

क्र.सं.	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७६	२०७७	२०८०	२०८१	२०८२
४.४.२	कुष्ठरोग विरुद्ध भएका लान्छना र भेदभावसँग सम्बन्धित सूचना र प्रतिवेदन गरिएका केसहरूको सङ्ख्यामा कमी आएको हुनेछ ।	अघिल्लो वर्षको तुलनामा चालु वर्षमा सूचना गरिएका र प्रतिवेदन गरिएका लान्छना र भेदभावसँग सम्बन्धित सूचना र प्रतिवेदन गरिएका केसहरूको सङ्ख्यामा कमी आएको हुनेछ ।	कुष्ठरोग विरुद्ध भएका लान्छना र भेदभावसँग सम्बन्धित प्राप्त सूचना र प्रतिवेदन गरिएका केसहरूको सङ्कलन, विश्लेषण र जानकारी प्रवाह गर्ने	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय र स्थानीय तह					
४.४.३	स्वयंहेरचाह र पैरवीका लागि कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्तिहरूको राष्ट्रिय र प्रदेशस्तरीय संघ-संस्थाहरूको क्रियाशील रहेका हुनेछन्	स्वयंहेरचाह र पैरवीका लागि गठित कुष्ठरोगबाट प्रभावित व्यक्तिहरूको राष्ट्रिय र प्रदेशस्तरीय क्रियाशील संघ-संस्थाहरूको सङ्ख्या	स्वयंहेरचाह र पैरवीका लागि गठित कुष्ठरोग प्रभावित व्यक्तिहरूको राष्ट्रिय र प्रदेशस्तरीय संघ-संस्थाहरूको पहिचान र कार्यहरूको समीक्षा गर्ने	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					
			स्वयंहेरचाह र पैरवीका लागि कुष्ठरोग प्रभावित व्यक्तिहरूको राष्ट्रिय र प्रदेशस्तरीय संघ-संस्थाहरू गठनका लागि अभिमुखीकरण गर्ने (राष्ट्रिय तहबाट प्रदेश र प्रदेश तहबाट जिल्लालाई, जिल्लाबाट स्थानीय तहलाई)	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२	
४.४.४	कुष्ठरोग प्रभावित व्यक्ति, तिनका परिवार र संस्थाहरू सहभागी हुने गरी सबै तहमा विश्व कुष्ठरोग दिवस मनाउने गरिएको हुनेछ ।	कुष्ठरोग दिवस मनाइएको दिनहरूको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> कुष्ठरोग प्रभावित व्यक्ति, तिनका परिवार र संस्थाहरू सहभागी गराएर सबै तहमा विश्व कुष्ठरोग दिवस मनाउने राष्ट्रिय, प्रदेश र जिल्ला तहमा लान्छना तथा भेदभाव विरुद्धका सञ्जाल गठन गर्ने लान्छना तथा भेदभाव न्यूनीकरण सम्बन्धी तालिम पुस्तिकाको विकास गर्ने स्वास्थ्यकर्मी, कुष्ठरोग प्रभावित व्यक्ति सम्मिलित सञ्जाल सदस्यहरूलाई लान्छना तथा भेदभाव सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने (राष्ट्रिय स्तरको प्रशिक्षक प्रशिक्षण ३ वटा ब्याच, पहिलो वर्ष प्रत्येक प्रदेश स्तरमा १ वटा ब्याच र दोस्रो वर्ष २ वटा ब्याच) लान्छना तथा भेदभाव न्यूनीकरण सम्बन्धी पैरवी बैठक र अन्तर्क्रियाहरू गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय र स्थानीय तह						
				कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय						
				कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय						

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२
४.५ सामाजिक सहयोग तथा पुनर्स्थापना									
४.५.१	स्वयं हेरचाह समूहहरूको गठन भएको र ती समूहहरू क्रियाशील रहेको हुनेछन् ।	गठन भएका स्वयं हेरचाह समूहहरूको सङ्ख्या र क्रियाशील स्वयं हेरचाह समूहहरूको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> गठन भई क्रियाशील स्वयं हेरचाह समूहको समीक्षा गर्ने क्रियाशील स्वयं हेरचाह समूह गठनका लागि स्थानीय तहमा अनुरोध गर्ने स्वयं हेरचाह र पैरवीका लागि गठन भएका कुष्ठरोग प्रभावितका संघ-संस्थालाई सहयोग गर्नका लागि आपतकालीन कोषको व्यवस्था गर्ने स्थानीय तहका स्वयं हेरचाह समूहको सीपमुलक क्षमता अभिवृद्धि गर्ने) स्थानीय तहबाट गठन भएका स्वयं हेरचाह समूहको क्रियाशीलताको नियमित अनुगमन तथा अनुगमन गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा स्थानीय तह कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय र स्थानीय तह					

क्र.सं	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२
४.५.२	अपाङ्गता श्रेणी २ भएका कुष्ठरोग प्रभावित व्यक्तिहरूलाई सहयोगी उपकरण उपलब्ध गराइएको हुनेछ ।	सहयोग उपकरण प्रयोग गरेका अपाङ्गता श्रेणी २ भएका कुष्ठरोग प्रभावित व्यक्तिहरूको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> प्रदेश तहमा वार्षिक समीक्षा बैठकको समयमा सहयोगी उपकरण आवश्यक भएका अपाङ्गता श्रेणी २ भएका कुष्ठरोग प्रभावित व्यक्तिहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने सहयोग सामग्रीहरूको खरिद गरी राष्ट्रिय तहबाट प्रदेश तहमा, प्रदेश तहबाट जिल्ला र जिल्ला तहबाट स्थानीय तहमा नियमिति रुपमा उपलब्ध गराउने सहयोग सामग्रीहरूको वितरण 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					
				कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					
				स्थानीय तह					

क्र.सं.	अपेक्षित परिणाम	सूचकहरू	गतिविधिहरू	जिम्मेवारी	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२
४.५.३	दीर्घकालीन पुनर्स्थापना सहयोगको लागि प्रत्येक प्रदेशमा कम्तीमा एकवटा पुनर्स्थापना केन्द्रको व्यवस्था गरिएको हुनेछ ।	दीर्घकालीन पुनर्स्थापना सहयोगको लागि स्थानमा गरिएका पुनर्स्थापना केन्द्रको सङ्ख्या	<ul style="list-style-type: none"> सञ्चालनमा रहेका पुनर्स्थापना केन्द्रहरूको समीक्षा गर्ने दीर्घकालीन सहयोगका लागि प्रत्येक प्रदेशमा पुनर्स्थापना केन्द्र स्थापना गर्ने बारेमा प्रदेश तहमा अभिमुखीकरण बैठक सञ्चालन गर्ने दीर्घकालीन पुनर्स्थापना सहयोगका लागि प्रत्येक प्रदेशमा स्थापित पुनर्स्थापना केन्द्रको सञ्चालनका लागि वार्षिक बजेट विनियोजन गर्ने पुनर्स्थापना केन्द्रहरूलाई प्राविधिक र वित्तीय सहयोग गर्ने 	कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					
४.५.४	पुनर्स्थापना केन्द्रहरूको क्षमता सुदृढीकरण गरिएको हुनेछ ।	प्राविधिक, वित्तीय सहयोग प्रदान गरिएको पुनर्स्थापना केन्द्रहरूको सङ्ख्या		कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा, प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय					

अनुसूचीहरू

अनुसूची १ : शून्य कुष्ठरोगका लागि राष्ट्रिय मार्गचित्र : लक्ष्य तथा समयतालिका

क्र.सं.	लक्ष्य	२०७७	२०७९	२०८२	२०८७
१	मानव संसाधन सहितको जिल्ला र स्थानीय तहको नक्सांकन	√	अद्यावधिक नक्साङ्कन	अद्यावधिक नक्साङ्कन	अद्यावधिक नक्साङ्कन
२	१५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूमा ५ वर्षसम्म लगातार शून्य नयाँ विरामी भएका स्थानीय तहहरू	६०३**/७५३	-	७००/७०३	७४३/७५३
३	शून्य कुष्ठरोगका भएका स्थानीय तहहरूको संख्या	६५	१८८	३७७	५६५
४	वार्षिक रूपमा नयाँ कुष्ठरोगको विरामी संख्या न्यून	३२८२ जना	३११८ जना (आधार वर्षको संख्यामा ५% घटाउने)	२४६२ जना (आधार वर्षको संख्यामा २५% घटाउने)	९५८ जना (आधार वर्षको संख्यामा ७०% घटाउने)
५	नयाँ कुष्ठरोगमा असमर्थताको दर (प्रति दश लाख जनसंख्यामा) न्यून	५.३	<२	<१	शून्य
६	नयाँ विरामीहरू मध्ये १५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूको संख्या (प्रति दश लाख बच्चा जनसंख्यामा) न्यून	३० जना	<१८	<६	<१
७	नयाँ कुष्ठरोगको विरामीहरू मध्ये बच्चाहरूको संख्यामा कमी	२६० जना (नयाँ कुष्ठरोगको विरामीहरू मध्ये बच्चाहरूको अनुपात ७.९ %)	१५५ जना (नयाँ कुष्ठरोगको विरामीहरू मध्ये बच्चाहरूको अनुपात ५%)	५० जना (नयाँ कुष्ठरोगको विरामीहरू मध्ये बच्चाहरूको अनुपात २%)	१० (नयाँ कुष्ठरोगको विरामीहरू मध्ये बच्चाहरूको अनुपात १%)
८	नयाँ कुष्ठरोगका विरामीमध्ये बच्चाहरूको असमर्थता श्रेणी २ को संख्या न्यून वा शून्य	२६० नयाँ कुष्ठरोगको विरामीहरू मध्ये २ जना बच्चा विरामीमा असमर्थता श्रेणी २ को अवस्था रहेको	नयाँ कुष्ठरोगको बच्चा विरामीमा असमर्थता श्रेणी निरीक्षणको लागि Surveillance प्रणालीको विकास	०	०
९	भेदभावपूर्ण कानून संख्या	विद्यमान विभेदपूर्ण कानून - १	हटाउने	कुनै भेदभावपूर्ण कानून र उजुरी प्रतिवेदन प्रणालीको नतीजामा शून्य भेदभाव	कुनै भेदभावपूर्ण कानून र उजुरी प्रतिवेदन प्रणालीको नतीजामा शून्य भेदभाव
१०	कुष्ठरोग रोकथामका लागि केमोप्रोफिल्याक्सिस	-	सम्पर्कमा रहेका २५% व्यक्तिहरूलाई	सम्पर्कमा रहेका ५०% व्यक्तिहरूलाई	सम्पर्कमा रहेका ८५% व्यक्तिहरूलाई
११	नयाँ कुष्ठरोगका विरामी दर्ता भएको ३ महिना भित्र विरामीको घर परिवारको सम्पर्क व्यक्तिहरूको परीक्षण प्रतिशत	-	५०% नयाँ दर्ता भएको कुष्ठरोगका विरामीका परिवारका सम्पर्क व्यक्तिहरूको परीक्षण	७५% नयाँ दर्ता भएको कुष्ठरोगका विरामीका परिवारका सम्पर्क व्यक्तिहरूको परीक्षण	१००% नयाँ दर्ता भएको कुष्ठरोगका विरामीका परिवारका सम्पर्क व्यक्तिहरूको परीक्षण

* कुष्ठरोगको निदान र उपचारमा कोभिड-१९ को प्रभावका कारण २०७७ लाई आधार वर्षको रूपमा लिइएको छ।

** स्थानीय तह स्तरमा विगत ५ वर्षसम्मको तथ्याङ्क उपलब्ध नभएकाले आधारसंख्याको लागि २०७७ लाई मात्र लिइएको छ।

नेपाल सरकार

स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय

स्वास्थ्य सेवा विभाग

इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा

कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन शाखा

टेकू, काठमाडौं

फोन: ०१-५३६२००९, E-mail: leprosycontrol@gmail.com